

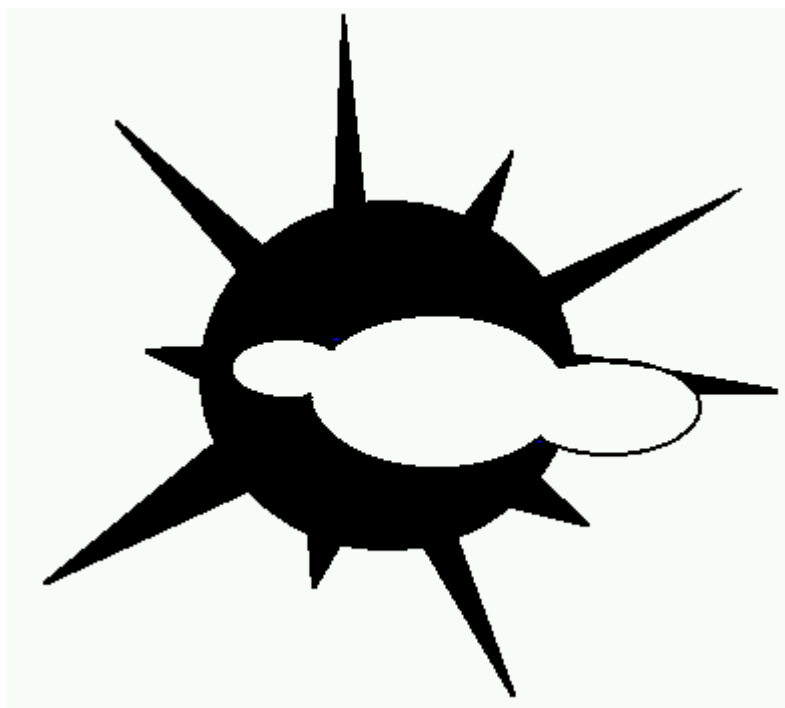
PORKOLÁBNÉ DR. BALOGH KATALIN

DR. PÁLI JUDIT

PINTÉR ÉVA

SZAITZNÉ GREGORITS ANNA

KOMPLEX PREVENCIÓS ÓVODAI PROGRAM

Komplex Prevenációs óvodai Program

MINŐSÍTETT ÓVODAI PROGRAM

Országos Közoktatási Intézet

Porkolábné dr. Balogh Katalin

dr. Páli Judit

Pintér Éva

Szaitzné Gregorits Anna

Komplex Prevenációs óvodai Program

Budapest, 1996.

Komplex Prevenciós óvodai Program

Bevezetés

A közreadott Komplex Prevenációs óvodai Program 15 éves kutatói és óvodai gyakorlati munka eredményeként jöhetett létre. Programunk szervesen illeszkedik a hazai közoktatást megújító törekvésekhez, de megőrzi a hazai óvodapedagógiai hagyományok tartalmi értékeit. Az intézményes nevelés - így az óvoda - (másodlagos szocializációs színtér) alapvető feladata a kultúra átadása az életkori sajátosságokhoz optimálisan illeszkedő nevelési módszerekkel oly módon, hogy abban az örök emberi értékek saját kultúránk színeivel gazdagodjanak.

Céljaink meghatározásánál abból a meggyőződésünkből indulunk ki, hogy a prevencióra a korai fejlődés tudatos támogatására szükség van. Ezt 15 éves óvodai gyakorlati tapasztalat támasztja alá.

Fejlődéslélektani kutatások igazolják, hogy a genetikai program csak és kizárólag megfelelő környezeti tényezők és feltételek biztosításával bontakozhat ki. Az optimális környezeti feltételek megtervezése és megszervezése a felkészült óvodapedagógusok feladata.

A gyermek mozgása és játéka fejlődésének alapja. A mozgás nagyon a sajátja, játéka viszont megteremti a kapcsolatot környezetével. Az együttes öröm együttgondolkodássá, párbeszéddé alakul. Kultúránk elemei saját aktív tevékenysége által válnak a gyermeki világgép részévé.

Az óvodapedagógusnak úgy kell közvetítenie kultúránkat, hogy ezáltal az óvodás gyermekek érzelmileg, szociálisan és értelmileg gazdagodjanak, képességeik kibontakozhassanak. A felnőtt szakembernek kell ismernie a módját és vállalnia azt a felelősséget, hogy úgy vezesse el a gyermeket az iskola küszöbéig, hogy a gyermek új feladatokra felkészült, alkalmas legyen, s eközben boldog gyermekkorát megőrizhesse!

Komplex Prevenációs óvodai Programunkkal hitünk szerint ehhez adunk segítséget az óvodapedagógusoknak.

Porkolábné Dr. Balogh Katalin
docens

dr. Páli Judit
docens

Szaitzné Gregorits Anna
óvodavezető

Pintér Éva
óvodai szaktanácsadó

I. A Komplex Prevenációs óvodai Program fejlődéslélektani és nevelésfilozófiai megalapozottsága, a fejlesztés célja

A Komplex Prevenációs óvodai Program épít a hazai tradicionális nevelési értékekre (Óvodai nevelés országos alapprogramja, óvodakép-gyermekkép) ötvözve azokat a korszerű fejlődés és neveléslélektani, neurológiai, gyogyepedagógiai eredményekkel.

A Komplex Prevenációs óvodai Program fejlődés és neveléslélektani megalapozottsága révén **fő feladatának tekinti** - a 3-7 éves gyermekek életkori és egyéni sajátosságainak, eltérő fejlődési ütemének (érési jellemzőik) szem előtt tartásával

- az **egészséges harmonikus személyiségfejlesztést**, a sikeres iskolai beilleszkedéshez szükséges **testi, szociális és értelmi érettség** kialakítását,
- az iskolai **potenciális tanulási zavarok megelőzését**, az óvodai nevelési feltételek sajátos megszervezésével.

A jelzett területeken történő **fejlesztés értelmezésünk szerint:**

a gyermek érési folyamatához igazított, életkori sajátosságainak megfelelő, ahhoz messzemenően illeszkedő eszközökkel történő **támasznyújtás**, amely az éppen fejlődő szomatikus és pszichés funkciók kibontakoztatásához biztosít szociális és tárgyi környezetet.

Ebben meghatározó a 3-7 éves kor alapvető sajátossága: - az érzelmi biztonság alapszükséglete, az érzelemvezérelt megismerés, az élmény fonalán haladó gondolkodás.

A testi-lelki szükségletek kielégítése a gyermekek alapvető joga, melyre programunk messzemenően törekszik.

1. A HARMONIKUS SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS

A harmonikus személyiségfejlesztésben a 3-7 évesekre jellemző pszichoszociális fejlődés összetevőit vesszük alapul.

- 1.1. Alapvető feladat az **interperszonális kapcsolatok** új formáinak alakítása, mely egyaránt értendő a **gyermek-felnőtt** és **gyermek-gyermek** kapcsolatra, hogy értelmes kooperációra alkalmassá váljanak. Ehhez szükséges a kapcsolat érzelmi igényének és a kapcsolatfelvétel képességének folyamatos fejlesztése, elsősorban az óvodapedagógus modellhatása és a szoktatás révén.
- 1.2. **Az énkép-önismeret-önértékelés** fejlesztése, a gyermek természetes megnyilvánulásaira és teljesítményére adott konkrét és pozitív megerősítések

által. En

nek eredményeként képesek felmérni saját helyzetüket a csoportban, képesek az

önálló helyzetmegoldásokra (autonómok), hatékonyan (kompetensnek) érzik, észlelik magukat, így önérvényesítésük szociálisan, elfogadható módon, teljesítményen keresztül történik.

1.3. **Új attitűdök, értékek, normák kialakítása**

Alapvető, hogy a gyermekek megismerjék és gyakorolják a társas együttélés, önérvényesítés alapvető szabályait:

- egymásra figyelés, együttérzés, egymáshoz alkalmazkodás, egymás segítése,
- a nevelési helyzetekben az összpontosításra, erőfeszítésekre való képesség mellett a jó megoldásra ösztönző belső igény, belső motiváció, (igénynívó) alakítása, a jól elvégzett "feladat" utáni megelégedettség mint jutalom - értékének alakítása,
- az érzelmi átélés, az érzelmek felismerésének és saját érzelmeik pontos kifejezésének alakítása, az érzelmek feletti - életkorban elvárható kontroll erősítése.

1.4. **Az erkölcsi értékek alakítása, a szociális erkölcsi normák felfogásán, beépülésén keresztül:**

- a jó - rossz felismerése, az őszinteség, igazmondás, igazságosság, felelősségvállalás, a gyengébb védelme, segítése - saját élet-helyzeteikben való megtapasztalása, érzelmi átélése mellett - megfelelő értelmezéssel párosulva, s a nevelő személyes példáján keresztül.

1.5. **Az értelmi nevelés feladatai**

- melyben feladat a kultúraátadás hatásrendszerében az óvodai nevelési módszerek segítségével a gyermek spontán szerzett tapasztalatainak, ismereteinek a rendszerezése, célirányos bővítése oly módon, hogy ezen keresztül fejlődjenek megismerő kognitív képességei: így:

- egyre pontosabb, valóság-hű észlelés,
- figyelemösszpontosításra való képesség,
- valósághoz közelítő képzeleti működés,
- reprodukív emlékezet,
- problémamegoldó és kreatív gondolkodás,
- az alakuló fogalmi gondolkodás.

1.6. **A testi nevelés**

A testi nevelés átfogó tevékenység és feladatrendszerét elsősorban a gondozás és a mozgás által kívánjuk megvalósítani. E két tevékenység az egész óvodai életet átszövi. A gondozás elsősorban az óvodapedagógus feladata. Folyamatos odafigyelésével biztosítja a gyermekek komfortérzetét. A gyermek jó közérzete

adhat alapot az összes óvodai tevékenységhez. A gyermek legalapvetőbb, természetes megnyilvánulási formája a **mozgás** is csak akkor lehet fejlesztő hatású,

ha azt a gyermek kellemes, nyugodt, biztonságos környezetben, jó közérzettel, örömmel végzi.

Ezért a testi nevelésben fő feladatunk:

- Sokirányú gondozási tevékenységgel a gyermek komfortérzetének biztosítása, a gyermek ilyen irányú igényeinek felkeltése, jó szokások kialakítása.
- A természetes mozgáskedv fenntartása, a mozgás megszerettetése.
- Rendszeres mozgással egészséges életvitel kialakítása.
- Testi képességek, fizikai erőnlét fejlesztése.

2. AZ ISKOLAI POTENCIÁLIS TANULÁSI ZAVAROK MEG- ELŐZÉSE- PREVENCIÓJA

A Komplex Prevenciók óvodai Program tudatosan felvállalja az **iskolai tanulási képességeket meghatározó funkciók fejlesztését**, így a potenciális tanulási zavarok korai kiszűrését és megelőzését is.

E pszichikus funkciók **az észleléses és finommotoros struktúrákat érintik**, melyek intenzív fejlődése 3-7 éves korra jellemző, így kibontakoztatásukhoz és begyakoroltatásukhoz is e szakasz a szenzitív periódus, itt nyílik mód optimális támogatásukra.

A Komplex Prevenciók óvodai Program a **fő nevelési területeken végzett feladatokba integrálva, indirekt nevelési módszerekkel realizálja** a pszichikus funkciók fejlesztését, a gyermeki spontán aktivitásra épít.

2.1. A fejlesztés alapja

A tanulási képességeket meghatározó struktúrák **fejlesztésénél** több elméleti megfontolásból is a mozgásra alapozunk.

- A 3-7 éves korosztály alapvető, legtermészetesebb megnyilvánulási formája, önérvényesítési módja a **mozgás**. Viszonylag e területen tekinthető homogénnek ez a korosztály az óvodáskor kezdetén.
- A mozgásos tapasztalatokból gyökerezethetőek az **értelmi műveletek**, - egyben az önmagunkról kialakított **testséma** is, amely a pszichés-én idegéletteni leképeződése.
- A mozgás, finommotorika célzott fejlesztésén keresztül **több struktúrát is kedvezően befolyásolhatunk**, így a testséma, lateralitás, testdimenziók, térpercepció alakulását is.

A mozgás szocializációs hatása az alábbi területeken igazolható:

- A sikeresen elvégzett mozgásos feladat növeli a **hatékonyság** (kompetencia) érzését, a mozgás feletti kontroll, az **én-kontroll funkciókat** erősíti, a

Komplex Prevenció óvodai Program
mozgásos feladatok kivitelezésére fordított összpontosítás a **figyelemkoncentrációt**, a kitartást, az erőfeszítésekre való képességet fokozza.

- A mozgásos feladatok elvégzésére adott konkrét visszajelzés a gyermek számára felfogható értékelés **én-képének alakulásához**. A társakkal végzett **együttmozgás** konkrét tapasztalatokat hordoz a gyermek **énhatárainak** - a másik észlelésének megtanulásához, végső soron a **kooperáció kialakulásához**.
- Az enyhébb idegéletteni ártalmak diszfunkciók rendezésében is a mozgás lehet a kiindulás és adekvát eszköz.
- A gazdag mozgásos tapasztalat a **nyelvi szimbolikus leképzéssel**, segíti a konkrét cselekvéses tapasztalatok beépülését, az absztrakt struktúrák gazdagodását.

2.2. A fejlesztőprogram alkalmazásának alapelvei

- szervesen illeszkedjen a nevelési programba,
- messzemenően építsen a gyermek érzelmi - belső motivációjára,
- lehetőség szerint kapcsolódjon a gyermek spontán tevékenységéhez,
- az óvodai nevelés egész időtartamára elosztott, folyamatos - következetes alkalmazást igényel,
- az óvoda egésznapos életrendjének minden mozzanatához kapcsolható legyen,
- alapvető követelmény a gyermek jó közérzetének biztosítása, ezért a fáradás jeleit észlelve - módszerváltás, vagy teljes elhagyása az ésszerű.

2.3. A FEJLESZTŐPROGRAM

2.3.1. *Mozgásfejlesztés*

Nagymozgások fejlesztése

Célzott testmozgásokkal, amelyeknél a mozgások tempója, ritmusa, iránya változik.

1. Járás

- a.) kis és nagy lépésekkel,
- b.) különböző irányokba fordulással,
- c.) változó szélességű sávok, vonalak között,
- d.) különböző tárgyak megkerülésével, átlépésével, tartásával.

2. Futás

- a.) különböző tempóban, majd közbeni tempóváltással,
- b.) különböző irányokban, majd közbeni irányváltással,
- c.) változó szélességű sávok között,
- d.) különböző tárgyak megkerülésével, átugrásával, átlépésével

3. Ugrás

- a.) "távolugrás" (páros lábbal szökdelés) ugrás előre, hátra,
- b.) "magasugrás",
- c.) ugróiskola, kicsiknél a legegyszerűbb formában,
- d.) különböző alakzatú térbe beugrás-kiugrás (kör, négyszög, stb.),
- e.) szökdelés egy lábon, oldalirányba szökdelés.
- f.) mélyugrás.

4. Csúszás-kúszás, mászás különböző tempóban

- a.) különböző irányokba, majd irányváltoztatással,
- b.) különböző szélességű és formátumú helyeken és tárgyakon (mászóka, fa),
- c.) különböző tárgyak megkerülésével, átmászásával.

Egyensúlygyakorlatok

1. Állás: a.) állás lábujjon - sarkon állás
b.) állás féllábon.
2. Egyensúlyozó járás: padon, földre helyezett szivacson, stb.
3. Kúszás egyenes padon
4. Body Roll hengergyakorlatok, különböző sportok, (roller, bicikli, korcsolya, stb.).
5. Forgások, fordulatok, testhelyzet változtatások.

Szem-kéz koordináció fejlesztése

1. Babzsák célba dobása változó nagyságú körbe, változó távolságról, különböző tárgyak fölött (szék, stb.)
Babzsák csúsztatás két vonal közé,
Babzsák dobás vízszintes és függőleges célra.
2. Karika-dobás változó irányokba, vízszintes, függőleges célra, változó távolságról.
3. Kugli-játék.
4. Labdajátékok: dobás és elkapás nagyobb, majd kisebb labdákkal változó távolságról, labda célba ütése bottal.

Szem-láb koordináció fejlesztése

1. Ugrókötéllal: kötélen fölött átugrás, változó magassággal.
2. Karika különböző lábakkal belépés, kilépés, beugrás, kiugrás.
3. Lábbal különböző formák rajzolása, alkalmi felületen, homokba, padlóra, stb.
4. Ugróiskola, egyszerűbb és nehezebb formában.
5. Függeszekedés: átfogással tovahaladás.

Finommotorika fejlesztése

1. Gyurmázás (elsődlegesen az anyag tapintásos megtapasztalása, tetszés szerinti formák, alakzatok kialakítása).
2. Építőjátékokkal építés (összerakás, kirakás, eleinte minél nagyobb elemekkel, majd fokozatosan kisebbekkel).
3. Papírhajtogatás - papírfűzés, mintaalakítás.
4. Puzzle-játékok összerakása, fokozatosan növekvő elemszámokból.
5. Mintakirakás lyukastáblán, egyszerűbb formáktól a bonyolultabbig.
6. Vágás, domború vagy előrerajzolt mintákkal, kevésbé bonyolult formától a nehezebbekig.
7. "Papír-ceruza" feladatok
 - a.) rajzolás, festés nagy felületre (ujjal, zsírkrétával, színes ceruzával),
 - b.) sablonok kiszínezése kiugró hátlaapon,
 - c.) sablonok nélküli színezés, a különböző formák előrerajzolt mintáinak átírása.
8. Kéziszergyakorlatok.

2.3.2. *Testsémafejlesztés*

A testrészek ismerete

1. Önmaga felismerése és azonosítása tükörgyakorlatokkal, játékos mondókákkal, jellegzetes külső tulajdonságainak megtanulásával (haj-, szemszín, kicsi-nagy ...).
2. Tevékenységek a testrészek megismerését célozva:
 - a) testrészek megérintése és megnevezése a felnőtt által
 - b) a gyermek megismétli saját testén az érintést és megnevezést
 - c) utasításra a gyermek megérinti és megnevezi a testrészt
 - d) a felnőtt megnevezi és a gyermek megérinti a másik gyermek testrészét
 - e) az előzőek megismétlése csukott szemmel.

Célszerű a főbb testrészekkel kezdeni, begyakorolni és csak ezután a testrészek részeinek hasonló módon való begyakorlása ...

3. Meghatározott testrészekre koncentráció

- a) különböző testhelyzetekben (hason, hanyatt-fekve, ülve, állva, térdepelve) megtalálni a megnevezett testrészt, megérinteni és megnevezni, mozgásokat végezni.
- b) valamilyen tárgyat megérintve, ráülve, ráállva, átbújva rajta megtapasztalni a különböző testhelyzeteket a testrészek és a tárgyak (környezet) viszonylatában.

A test személyi zónájának alakítása

1. Az "oldalosság" tanítása

- a) színes szalaggal, (gumi pánttal) megjelölni a jobb-bal oldalt, kézen, lábon,
- b) különböző mozgásfeladatot teljesíteni jobb-balkézzelemmel, (labdát gurítani, babzsákot dobni, karikát felemelni, stb.)
- c) lábra hasonló gyakorlatok: labdarúgás, ugrálás, emelés, stb.

2. A test elülső és hátulsó részeinek megismertetése játékos mozgásos feladatokkal:

- a) az eszközt helyezték maguk elé, hátuk mögé,
- b) feküdjenek a hátukra, forduljanak hasra.

3. A test függőleges zónájának megtanítása:

- a) játékeszközök (karika, labda, babzsák) emelése a fej fölé, lehelyezése a lábra, vagy a lábak elé.

4. Az előző (1., 2., 3.) gyakorlatok elvégzése becsukott szemmel.

5. Adott tárgyakhoz viszonyított testhelyzetek gyakorlása (szék, pad, asztal alkalmazható).

- a) állj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át, stb.
- b) ülj elé, mögé, rá, alá, mellé, közé, mássz át, stb.
- c) térdepelj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át, stb.
- d) feküdj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át, stb.

Testfogalom

A testrészek tudatos ismerete, a test és testrészek funkcióinak tudatos ismerete. A fejlesztés a testrészek ismerete szerint történik, nagyobb hangsúlyt adva a funkcióknak, a nyelvi megfogalmazásoknak. (I. 1-3.)

1. Játékos gyakorlatok: megnevezett testrészekhez megmondani a funkcióját.
2. A funkció megemlézése után felismerni a testrészt: lokalizálni, megmutatni önmagán és másokon, megszámlálni.
3. Képen, rajzon felismerni az egyes testrészeket, a hiányzókat megszámlálni.
4. Részekből összeállítani az emberfigurát, testrészeivel együtt.

Az egyes testrészek fejlesztésére alkalmas mozgások

1. Fej

- a) fejfördítés és fejkörzés,
- b) csukott szemmel megérinteni a szemeket, füleket, orrot, haját, szemöldököt, váltott kézzel és egyszerre mindkét kézzel

c) Csupott szemmel a fej fordítása egy adott hang irányába, majd már előre ismert helyzetű tárgy felé.

2. Törzs

- a) törzsfordítás lazán leengedett karral, illetve oldalsó- majd mellső-közép-tartásban tartott karokkal,
- b) a karokat magastartásba emelve törzshajlítás balra és jobbra, előre és föl.

3. Karok

- a) karkörzés előre és hátra,
- b) karok helyzetének utánzása,
- c) oldalsó középtartásban nyújtott karral tölcserkörzés először kis, majd nagy kör mentén,
- d) különböző karlengetések ritmusra,
- e) oldalsó vagy mellső középtartásból a kéz csípőre helyezése,
- f) oldalsó középtartásból karkeresztezés, majd ismét karnyújtás,
- g) karhúzás és tolás, páros munka.

4. Ujjak

- a) a kéz ökölbe szorítása,
- b) az ujjak ide-oda mozgatása,
- c) ujjak egyenkénti mozgatása ritmusra,
- d) a mozgások változatai mindkét kézzel, majd váltva.

5. Lábak

- a) a padlón fekvő lábemelés, először páros láb, majd váltott láb emelése gyorsan és lassan,
- b) a padlón fekvő lábkörzés a kis körtől a nagyig és vissza,
- c) állva láblengetés előre, hátra, oldalt és le,
- d) térdhajlítás és nyújtás, miközben a kezét a combon tartjuk,
- e) padon ülve a lábak hajlítása és nyújtása, páros láb emelése és leengedése,
- f) törzshajlítás bokafogással,
- g) szökdelés, ugrálás,
- h) szökdelés váltott lábbal, láblengetés.

6. Lábak és lábujjak

- a) Sarokemelés és leengedés,
- b) a lábfej visszafeszítése (az ujjak emelése, "pipálás"),
- c) járás sarkon és lábujjhegyen,
- d) a külső talpélen járás, a kartartás törzs mellett,
- e) ugrálás páros lábbal, egyik, másik lábon, váltott lábon,
- f) törzshajlítás előre,
- g) hanyattfekve vagy állva a lábbal vagy a nagylábujjal rámutatni adott célpontra,
- h) babzsák fölmarkolása lábujjjal.

Néhány gyakorlatot ezek közül lehet zenére is végezni.

2.3.3. Észlelésfejlesztés (percepciófejlesztés)

Az észlelés pontosabb működését 3-4 éveseknél elsősorban a mozgás és testséma fejlesztésén keresztül érhetjük el. 5-6 éveseknél már célzott, direkter fejlesztés is szükséges.

A látott, hallott, tapintott dolgok mindkét szakaszában természetes velejárója a nyelvi fejlesztés.

A látott, hallott, tapintott dolgok nyelvi kifejezésének megtanítása, a szókészlet bővítése.

A tanulási helyzetek többségében a vizuális észlelés összekapcsolódik valamilyen nyelvi (auditív) és motoros tevékenységgel.

Vizuális (látás) fejlesztés

Az olvasás elsősorban a jól funkcionáló balról jobbra irányuló szemmel követés és a finom szemmozgás ellenőrzésének függvényeként alakul. Célszerű, hogy a gyermekek gyakorolják a szemmozgás kontrollját.

1. A szemmozgás tudatos kontrolljának kialakítása és erősítése. Mozdó tárgyak követése: balról jobbra, jobbról balra, fel, le, kör, diagonális, stb. A fej mozdulatlan marad, csak szemmel követi a mozgás irányát a gyermek. Könnyítésül kezdetben végtagmozgással is kísérheti, amely egyre kisebbedő, finomodó: karral, kézzel, ujjal. Az iránykövetést kísérje az irányok verbális megjelölése.
2. A szem fixációs működésének erősítése:
 - a) ismert játékok vagy használati tárgyak közül egy kiemelése és annak fixálása 10 mp-ig (fel, le mozgatjuk).
 - b) Egy ismert tárgynak, tárgy képének egy részletét megkeresni és azt fixálni 10 mp-ig.A perifériás látás gyakorlására is igen alkalmas, ha a gyermeknek ilyen megfigyelési feladatot adunk.
3. Vizuális zártág - egészlegesség észlelésének alakítása: Mi hiányzik?
 - a) Ismert tárgyak, eszközök egy részletének hiányát felismertetni.
 - b) Hiányos képek felismertetése, mi hiányzik róla, mit ábrázolhat?
 - c) Rejtett figurák megtalálása (Dörmögő).
4. Vizuális időrendiség felismertetése: képeken elmesélt történetek kirakása: mi történt először, ... mi következik?
5. Vizuális ritmus: a legkülönbözőbb vizuális minták folytatása.
 - a) Tárgyakból kirakott - gyöngyök, kockák, rudak, kártyák - minták folytatása...
 - b) rajzos - képi - minták elrendezése (fekvő alak ..., ülő alak ..., álló ..., járó ...)
 - c) sorminták rajzolása.

6. Vizuális helyzet - pozíció felismertetése:

(négymezős tábla) (pl. matematika foglalkozáson a szimmetria)

- a) mágnestáblán a nevelő elhelyez egy alakzatot adott mezőbe,
- b) a gyermekek sajátjukon ugyanoda helyezik azt,
- c) az alakzatokat adott mezőben, más pozícióba elforgatni.

7. Vizuális memória fejlesztése:

- a) Egyszerű testmozgást, bemutatás után emlékezetből leutánozni,
- b) vizuális mintát rövid bemutatás után felismerni, felsorolni, kirakni, stb. (fokozatosan növelhető az elemszám és a bemutatás idejének csökkentése).

Az alaklátás és formaállandóság fejlesztése

1. A lehető legtöbb féle alak-forma-méret motoros kialakítása:

- a) Formaalkítás mozgással, (járás, futás, mászás, ugrás segítségével: felső végtagokkal való kialakítással, létrehozása testtel, testrésszel).
- b) Padlóra rajzolt különböző alakzatok körbemozgása, végigmozgása.
- c) Padlóra rajzolt alakzatok (különböző formák vagy azonos alakzatok más-más méretben) felhasználása különböző mozgásos feladatok elvégzésére.

2. Különböző tárgyak, alakok, formák, méretek felismertetése a gyerekek környezetében: bemutatása azonos megkeresése, párosítási, csoportosítási feladatok (lottó, dominó).

3. Adott vizuális minta kirakása: forma, méret, szín szempontjából különböző minták kirakása. (lyukas tábla, de alkalmazásában a fokozatosság elengedhetetlen: egyszerűbb formáktól a bonyolultabbig, először egyetlen szempont figyelembevételét követelve, pl. csak szín, vagy csak forma stb. kevesebb elemtől az összetettebb formákig.)

4. Minták rajzolása, festése.

5. Részekből különböző alakzatok összerakása.

A tapintásos - sztereognosztikus - észlelés fejlesztése

1. Az alapvető gyurmázási technikák megtanítása: gömbölyítés, sodrás, lapítás, mélyítés, mintázás gyakorlásával plasztilin, agyag, nedves homok felhasználásával.
2. Különböző formák, méretek alakítása minta után.
3. Különböző formák, méretek megváltoztatása. "Varázsoljuk el!"
4. Ritmikus sorminta készítése, a minta folytatása. az említett fejlesztési módoknál főhangsúly a tapintásos tapasztalatszerzésen van. A vizualitás is jelen van, hiszen a kialakított formát látja is, vizuális benyomásokat szerezhet.

A taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával:

- "Érzékelő zacskó", "Elvarázsolt zsákocská"

- a) Pusztán tapintással felismerni a tárgyakat! Mi lehet? milyen? mérete, formája, felülete, anyaga, stb.
- b) A tapintással felismert dolgokat: párosítani, sorbarendezeni fokozatuk szerint, csoportosítani egy-egy minőségi jellemzőjük alapján.

Mozgásos (kinesztetikus) észlelés fejlesztése

1. Behunyt szemmel a gyermek bizonyos mozgásokat végez az óvodapedagógus segítségével: kézzel (kört ír le a levegőbe, stb.), lábbal (lépés előre, hátra, stb.) nyitott szemmel mozgásokat megismétel.
2. Hátára rajzolt formát kell mozgással megismételni, képi formáját felismerni.

A térészlelés - térbeli viszonyok felismerésének fejlesztése

1. Az alapvető téri irányok megismerése saját testrészeinek közvetítésével:
 - a) Rácsos papíron, szöges táblán, lyukastáblán a két oldal megkülönböztetése nélkül a mellé helyezett kéz segítségével, a középvonal megjelölésével.
 - b) A jobb-bal oldalirányok begyakorlása kiszínezéssel, színes korongok kirakásával.
 - c) A négy fő iránymező megismertetése az említett módon.
2. Térbeli irányok, viszonyok megismertetése a körülötte lévő tárgyakkal:
 - a) Ismert játékeszközök kirakásával a négy irány gyakoroltatása.
 - b) A tárgyak egymáshoz való viszonyának megismertetése, mágneses táblán való kirakás, elhelyezés segítségével, mellette, előtte, mögötte, alatta, felette.
 - c) Függőleges és vízszintes sorok kirakása különböző színekből, formákból.
 - d) A fentiek segítségével a szögek (sarkok) érzékeltetése.
3. A téri viszonyokat jelentő verbális kifejezések megtanítása.

A hallási észlelés (auditív) fejlesztése

A hangzási analízis-szintézis fejlesztése

1. Figyeltessük meg, milyen hangot hallunk mikor egy ember sóhajt, vagy tüsszent, különböző hangok működnek bennük. Figyeljünk a természet hangjaira.
2. Az óvodapedagógus által bemutatott ritmus letapsolása vagy lekopogása. Kezdetben szabályos ritmusokat használunk, majd később szabálytalan ritmusokat.
3. Ritmusvisszaadás csukott szemmel.
4. Mondjunk olyan szavakat, amelyek azonos hangzókkal kezdődnek, pl. baba, bögre, bogár, béka, róka, rózsa, stb.
5. Hány szót tudsz felsorolni, melyek úgy kezdődnek: ma..., te..., si..., stb.
6. A megadott betűhangokból vagy fonémákból olyan, általuk ismert szót kell alkotniuk, amelyek tartalmazzák ezeket.

A keresztcsatornák fejlesztése

1. Vizuális-tapintásos interszenzoros működések fejlesztése:

- a) Tapintással exponált (felismert) tárgyat kell keresnie a vizuális mintákban,
- b) vizuálisan felismert tárgyat mintául véve, ki kell keresnie tapintással az "érzékelő zacskóból".
- c) Egyre finomabb különbségek felismertetésével gyakoroljuk a kétféle ingermodalitás átfordítását.

2. Vizuális-auditív interszenzoros működés fejlesztése:

- a) Mutassunk a gyerekeknek ismert tárgyakat, állatok képét, különböző hangforrások vizuális képét, és a megszólaltatott hanganyagban ismerje fel az adott hangforrás képét
- b) "Figyeljünk a hangokra!" A hallott hanganyaghoz keresse a hangforrást, "minek a hangja?". (társak megszólaltatása, hangjukról felismertetés)
- c) Auditív memória fejlesztése: dallamtöredék megisméltetése, különböző hangok megisméltetése, majd a hangforrás kerestetése.

3. Vizuális kinesztetikus interszenzoros működés fejlesztése:

- a) Bekötött szemű gyermek kezével formát rajzoljon a levegőbe és a hátára rajzolt formát felismerje a vizuális mintában.
- b) Mozgásos élményanyag, forma felismerése vizuális mintában, verbalizálva a formát.
- c) Vizuális-kinesztetikus megközelítés a későbbiekben a betűk vagy szavak közötti finom különbségek megfigyeltetésére, észrevétetésére is használható.

4. Hallási-tapintásos interszenzoros működés fejlesztése:

A gyermekeknek elmondással jellemezni kell azt a tárgyat, amit tapintás útján felismert és azonosított, vagy meg kell találnia tapintás útján azt a játékot vagy alakot, amit egy másik személy jellemez.

5. A szem-kéz koordináció fejlesztése:

A szem-kéz koordináció fejlesztésének finommotoros kontroll fejlettségével való összefüggését a Mozgásfejlesztés című fejezetben is tárgyaltuk. A következő szemmozgáshoz szükséges tevékenységekről pedig a percepció fejlesztésénél beszéltünk. Számos gyermek úgy érkezik az iskolába, hogy ezek a készségei megfelelően fejlettek ahhoz, hogy képesek legyenek alakok lemásolására, egyszerű képek rajzolására és festésére, s talán még ahhoz is elég fejlettek ezek a készségek, hogy elkezdjen írni tanulni. Fontos tehát felmérnünk, hogy melyik gyermeknek van szüksége ilyen jellegű fejlesztésre.

2.3.4. Verbális fejlesztés

1. A tárgyak megnevezése

A lakásban, az óvodában és a közvetlen környezetben található tárgyak megnevezése:

a) Ruházat:

zokni, trikó, cipő, papucs, csizma, nadrág, farmernadrág, ruha, szoknya, ing, blúz, nyakkendő, kardigán, pulóver, dzseki, kabát, anorák, esőkabát, mellény, bugyi, fürdőruha (testséma)

b) Testrészek:

törzs, fej, arc, szem, fül, orr, száj, ajak, fogak, nyelv, szemhéj, szempilla, szemöldök, homlok, haj, áll, orca, orrlyuk, nyak, váll, mellkas, gyomor, kar, kéz, ujjak, hüvelykujj, könyök, csukló, tenyér, köröm, ujjpercek, derék, csípő, lábszár, lábfej, sarok, comb, hát, térd, (testséma).

c) Cselekvések:

sétál, gyalogol, menetel, szalad, szökdécsel, ugrándozik, lép, áll, elindul, mozog, elkezd, megáll, ül, fekszik, térdel, csúszik, (fel) mászik, kúszik, siklik, megcsúszik, csavar, hajlít, görbít, vágat, görbül, elterül, elnyúlik, elernyed, kanyarodik, felemel, leenged, lehúz, lesüllyeszt, lehalkít, tompít, beborul, pipiskedik, előrehalad, hátrál, taszít, hajt, húz, von, üt, ránt, dob, visszapattan, fog, rúg(dalózik), keresztez, megfordul, fon, sodor, fordít, bukfacezik, csöppen(t), koppint, tapsol, kiabál, füttyöl, izeg, mozog, nyit, zár, dörzsöl, csurog, morajlik, tétovázik, sűrög-forog, mormol, beszélget, cseveg, fecseg, figyel (testvázlat nagy és finommozgások).

2. Térbeli viszonyok

a) Irányok:

főnt, lent, alatt, át, keresztül, fel, hátra, fölött, fölé, rá, felé, előre, oldalt, jobbra, balra, végig, mindenfelé, körös-körül, felől, után, körül, köré, közel (valamihez), messzire, távol valamitől, emelkedő, felfelé haladó, süllyedő, lefelé haladó, közelebb, távolabb, keresztben, magasabban, alacsonyabban.

(Nagy és finommozgás készségek, testséma, lateralitás, vizuális diszkrimináció, sorozatba rendezés, stb.).

b) Helyzet:

-on, -en, -ön, -ról, -ről, -ból, -ből, -ban, -ben, kívül, belül, tetején, alján, közepén, középpontjában, között, fölé, felett, alá, lent, alul, alatt, lejjebb, le, túl, át, keresztül, előtt, mögött, mellett, együtt, valamire vonatkozóan, vízszintesen, magasan, alacsonyan, balról, jobbról, első, második, stb., utolsó, itt, ott, kívül, belül. (Nagy és finommozgások, testséma, lateralitás, időbeli sorrendiség, sorozat.)

c) Idő:

most, után, előbb, később, hamarosan, nappal, éjszaka, délelőtt, délután, este, hét, hónap, év, tél, tavasz, nyár, ősz, húsvét, karácsony, kezdődik, befejeződik.
(Időbeli sorrendiség, nagy és finommozgások.)

3. Osztályozás

a) Alapformák:

Kör, körül, körbe, négyzet, téglalap alakú, ovális, hurkos, háromszögletű, kereszt, csillag, négyoldalú, vonal, pont, egyenes, görbe vonalú, cikcakk, csúcs, sarok, oldal, él, hajlás, ferde.

Az említett kifejezéseket mindig manuális, mozgásos tevékenységekhez kötötten használjuk.

b) Alapszínek:

piros, kék, sárga, zöld, fekete, fehér, barna, narancssárga, rózsaszín, bíbor (ibolya).

c) Méret, hasonlóság, különbözőség, ellentétesség:

Nagy, kicsi, hatalmas, apró, több, kevesebb, gyors, lassú, sebes, magas, alacsony, kövér, sovány, széles, keskeny, alsó, felső, hangos, halk, csendes, édes, savanyú, kellemes, érdes, finom, tele, üres, nehéz, könnyű, lágy, kemény, azonos, különböző, hasonló, eltérő, világos, sötét, az összes, néhány, elég egyenlő. (Sorozat, auditív-vizuális diszkrimináció, tapintás, gondolkodás, alap számfogalom.)

II. A Komplex Prevenációs óvodai Program tartalma

Nevelési programunk fő törekvése, hogy a tanulási képességek célzott fejlesztésével minden gyermeket lehetőségeihez mérten felkészítsünk a zökkenőmentes iskolakezdesre, az iskolai beilleszkedésre.

A Komplex Prevenációs óvodai Program tartalmi kidolgozásánál a gyermek alapvető megnyilvánulási módjára és fő tevékenységi formájára a **mozgásra** és **játéokra** alapozva szervezzük a főbb nevelési területeken végzendő pedagógiai és pszichológiai feladatokat. A Komplex Prevenációs óvodai Program nevelési keretét egyfelől a **gyermek természetes megnyilvánulási formái**, másfelől az **óvoda kultúraátadó hatásrendszerének együttese, kölcsönössége, harmóniája határozza meg.**

1. Természetes gyermeki megnyilvánulások

1.1. MOZGÁS

A mozgás a gyermek legtermészetesebb megnyilvánulási formája. A mozgás fejlődését a születéstől a kisgyermekkorig általában figyelemmel kísérik, fontosnak tartják. Köztudott ugyanis az a tény, hogy ebben az életszakaszban a gyermek mozgásának fejlettsége képet ad általános fejlettségi szintjéről, a fejlődés tempójáról. A szülők ekkor még figyelik, hogy mikor fordul meg, mikor nyúl a tárgyak után, mikor ül-áll fel, mikor kezd járni. A járás megtanulása után azonban már általában kevesebb figyelmet fordítanak erre a területre.

Prevenációs programunkban alapvető szerepe van a mozgásfejlődés folyamatos nyomon követésének, megsegítésének. A járás megtanulása után kiszélesednek a gyermek

mozgáslehetőségei, ezáltal gazdagodnak tapasztalatai. A folyamatos gyakorlás során mozgása fejlődik, minőségi

változáson megy keresztül. Ezek a változások a gyermek egésznapos tevékenységében megfigyelhetők. Ennek nyomán követése, regisztrálása fontos feladat. A fejlődést segíteni ugyanis csak a meglévő szinthez igazodva lehet.

A mozgás az óvodáskor egész időszakában jelentős szerepet tölt be a 3-7 éves gyermekek fejlődésében. Ebben az életkorban a gyermekek leginkább a mozgás, a tevékenység által szereznek információt környezetükről.

Programunkban a mozgásfejlesztést igen tágan értelmezzük. Az aktív nagymozgásoktól kezdve a finommotoros manipulációig mindent magába foglal és az egész személyiség fejlődését elősegíti. Kedvezően befolyásolja az értelmi és a szociális képességek alakulását is.

Hatása az értelmi képességek fejlődésére

- A mozgásos játékok, gyakorlatok téri helyzetek felidézésével fejlődik a gyermekek vizuális memóriája.
- A testrészek, téri irányok, formák bemozgásával, megismerésével, megnevezésével bővülnek a térről való ismereteik, fejlődik térészlelésük, gyarapodik szókincsük.
- A megnevezett, látott és elvégzett cselekvések, mozgások elősegítik a különböző észlelési területek integrációját, a keresztcsatornák és a fogalomalkotás fejlődését is.

Hatása a szociális képességek fejlődésére

- A saját testének és mozgásos képességeinek a megismerése segíti az "éntudat" fejlődését a "szociális én" erősödését.
- A közös örömmel végzett mozgás közben társas kapcsolatai kiszélesednek. A társakhoz való alkalmazkodás közben fejlődik önuralmuk, együttműködő és tolerancia képességük. Lehetőségük nyílik különböző viselkedésminták tanulására.
- A mozgásos versengések során átélik a sikert és a kudarcot egyaránt. Így tanulják ezeknek a kezelését, elviselését.

Programunkban a mozgáson keresztül pedagógiai és pszichológiai feladatokat egyaránt megvalósítunk. A Prevenció mozgásfejlesztő program fő feladatait - a nagymozgások, szem-kéz-láb koordináció, egyensúlyérzék, finommotorika fejlesztését - természetes módon építjük be a gyermekek tevékenységébe.

Tehát nem erőltetett fejlesztésről, hanem a pedagógiai célokhoz igazodva a fejlesztési lehetőségek megkereséséről van szó.

A mozgásfejlesztés fő feladatai

- A gyermekek természetes mozgáskedvének megőrzése, a mozgás megszerettetése.
- A rendszeres mozgással egy egészséges életvitel kialakítása.
- A mozgástapasztalatok bővítése, sok gyakorlással, a mozgáskészség alakítása.
- A testi képességek, fizikai erőnlét fejlesztése. (kondicionális, koordinációs)
- Mozgáson keresztül az értelmi struktúrák és a szociális képességek fejlesztése.

A mozgás sokoldalú tevékenység és feladatrendszere az egész óvodai életet átszövi. A testnevelési foglalkozásokon túl jelen van a szabad játékban, a környezeti és esztétikai nevelés, valamint a gondozási és önkiszolgáló tevékenységekben is.

Kiemelt mozgásfejlesztés két területen valósul meg.

A szabad játékban a gyermekek spontán, természetes mozgása közben, **a kötelező testnevelési foglalkozáson.**

1.1.1. Mozgásfejlesztés a szabad játékban

Az óvodába kerülő egészséges gyermekek szeretnek ugrándozi, futkározni, csúszni-mászni, manipulálni, vagyis **mozogni**. Az őket körülvevő felnőttek szemléletétől és a megfelelő feltételek megteremtésétől függ, hogy megmarad-e természetes mozgáskedvük. Fontos feladatunk, hogy megőrizzük, ha szükséges, felkeltsük ezt a mozgáskedvet és tudatosan építsünk rá. Ehhez szükséges az óvodapedagógusok szemléletének alakítása. Lényeges a megfelelő motiváció, a mozgásra inspiráló biztonságos környezet kialakítása, a mozgásos tevékenységek pozitív megerősítése, a szükséges és elégséges szabályok megtanítása.

A gyermekek napirendjét úgy kell kialakítani, hogy egész nap biztosítsunk számukra megfelelő helyet és eszközöket a mozgásos tevékenységekre a csoportszobában és az udvaron egyaránt. Az **eszközök** és tevékenységek **kiválasztásánál a gyermekek életkorához, fejlettségi szintjéhez és a csoport összetételéhez** igazodjunk.

A **3-4 éveseknél a természetes nagymozgások** fejlődését kívánjuk segíteni. Ezért leginkább a csúszáshoz, bújáshoz, mászáshoz szükséges eszközöket kell biztosítanunk a csoportszobában is. Ezek az eszközök lehetnek a "Mászóház" csúszdával, létrával ellátva, a Greiswald egy-egy elemének kombinációja, de akár tornaszőnyegek és a csoportszoba asztalai is felhasználhatók erre a célra. Ebben az életkorban a gyermekek gyakran kezdeményeznek csúszó-mászó-bújó játékokat. Gondoljunk csak a kicsik által kedvelt asztal alatt bujkáló állatokat utánozó játéokra.

4-5 éves korban nagyobb hangsúlyt kap a **szem-kéz, szem-láb koordináció** és az **egyensúlyérzék fejlesztése**. A szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztését szolgálják a különböző célbadobó játékok, a kugli, az ugróiskola, ugrókötelezés, valamint a manipulációs barkácsoló tevékenységek is.

Az egyensúly fejlesztése a szabad játékban leginkább a belső fülben lévő vesztibuláris központ spontán ingerlésével történik, hintázó, ringató, pörgő mozgások közben. Főként az AYRES terápia alkalmazza ezt a szenzoros integráció fejlesztésére.

Erre a célra nagyon jól használhatók a különböző hinták, a Body Roll, a nagy fizioterápiás labda, a füles labda, az ugróasztal, a lépegető, az elefánt talp, a billenő forgókorong, stb.

5-6-7 éves korban a **finommotorika fejlesztésére** kell a legnagyobb hangsúlyt fektetni. A játékban nagyon sok lehetőség nyílik ennek a spontán fejlesztésére, pl. ábrázolási technikák gyakorlása: tépés, vágás, varrás, apró gyöngy fűzése, kicsi elemekből építés, konstruálás, baba öltöztetés, barkácsolás, stb.

Ezekhez a tevékenységekhez a **helyet** a csoportszoba rendszeres átrendezésével tudjuk biztosítani. Ezért jó, ha mobil, könnyen mozgatható bútorokat és kiegészítő eszközöket

szerezünk be. Ha lehetőségünk van rá, használjuk fel mozgásos tevékenységekre a csoporthoz tartozó kisebb helyiségeket is (pl. öltöző), természetesen csak akkor, ha a gyermekek felügyelete itt is biztosított.

Az udvaron is használjuk ki minden lehetőséget és helyet a szabad mozgásra. Engedjük meg, hogy a megfelelő méretű fára felmászhasanak. Vigyük ki az udvarra is a testnevelési foglalkozáson használt eszközöket (pl. labdák, ugrókötelek füles labdák, stb.)

Célszerű egy sportudvarrész kialakítása, ahol óvodapedagógusi felügyelet mellett a sokoldalú mozgásfejlődést segítő felszerelések és eszközök mindig a gyermekek rendelkezésére állnak.

A gyermekek mozgásfejlesztésére ma már nagyon sok korszerű eszköz áll rendelkezésre. A sokoldalú mozgásfejlesztés elsősorban az óvodapedagógus szemléletétől függ. Egyszerű, a természetben található és házilag készített eszközökkel is jó eredményeket érhetünk el, ha tudatosan és hittel végezzük munkánkat. **A szabad játéktevékenységben célunk az, hogy minden gyermek megtalálja a fejlettségének, érdeklődésének, temperamentumának legmegfelelőbb tevékenységet.**

A gyermekek mozgásigénye különböző. Nagyon fontos, hogy a nagyobb, aktívabb mozgást és a nyugodt tevékenységet kedvelő gyermekek megtanuljanak egymáshoz alkalmazkodni, tartsák tiszteletben egymást.

Ehhez elengedhetetlen bizonyos alapvető szabályok megtanítása, betartása. A megfelelő, nem túl sok szabályozásra a gyermekeknek is szükségük van. Ezek alapján, ehhez igazodva mérik be kompetencia határaikat. Túl sok szabály betartására azonban még nem képesek. Ha túl vannak szabályozva, nem tudnak szelektálni és a legfontosabbakat sem tartják be. Meggyőződésünk, hogy a kellemes légkörben, jól szervezett mozgásos tevékenységekben a gyermekek örömmel vesznek részt. A sikeresen jó hangulatú tevékenység a gyermekek számára pozitív élményt nyújt, ez újabb cselekvésre készíti őket. Így a mozgás természetesen beépül a gyermek spontán tevékenységeibe, szokássá, igénnyé válik.

A rendszeres mozgás során fejlődnek pszichikai, testi, értelmi és szociális képességei, ezek eredményeként egészségesebb lesz.

1.1.2. **Mozgásfejlesztés a testnevelési foglalkozásokon és a mindennapi testnevelésen:**

A testnevelési foglalkozások anyaga az atlétikai, torna, játékjellegű fő gyakorlatokból tevődik össze. A **játékot a játékosságot alapvető eszközként értelmezzük és alkalmazzuk a testnevelésben.** A játék egy foglalkozáson belül sokszor megjelenik, a feladattól függően hol mint eszköz, hol mint cél.

A testnevelési foglalkozások során teremtünk alkalmat speciális gyakorlatok beiktatásával a testalkati deformitások megelőzésére is (lábboltozat erősítés, gerinctorna).

A testnevelési anyag éves elrendezésénél a didaktikai és pszichológiai szempontok mellett jó, ha gondolunk helyi adottságokra és az időjárás változásaira is.

Az atlétikai gyakorlatokat (futások, ugrások, dobások) lehetőség szerint olyan időszakra tervezzük, amikor biztos, hogy a szabadban végezhetjük.

Az egyes foglalkozások megtervezésénél mindig figyelembe kell venni a csoport általános fejlettségét, a fejlődés ütemét. Ehhez igazodva kell eldöntenünk az egyes mozgásformák ismétlésének a számát.

Fontos, hogy a mozgásos anyaghoz természetesen igazodjanak a prevenációs program fejlesztési feladatai. Ehhez átgondolt tudatos tervezésre van szükség. A foglalkozások

bevezetésénél mindig lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyermekek egyéni tempójuknak megfelelően sokat gyakorolhassák a különböző mozgásokat. A különböző nehézségű differenciált feladatok

adásával segítsük elő, hogy minden gyermek megtalálja a képességeinek legmegfelelőbb mozgásos feladatokat. A feladat ne legyen se túl könnyű, se túl nehéz, mert a túl könnyű nem készletti erőfeszítésre, a túl nehéz viszont gátlásokat okoz.

A gyermek számára a megfelelő nehézségű gyakorlat kiválasztása nem csak a mozgásos képességeit fejleszti, hanem képet ad önismeretéről is. A feladatok végrehajtásánál nem az az elsődleges célunk, hogy a gyermekek tökéletesen kivitelezve végezzék el a gyakorlatokat. Elsősorban olyan készségeket és képességeket akarunk kialakítani, amelyek majd elősegítik az egyre pontosabb mozgás elvégzését is. Természetesen megmutatjuk a helyes mintát, ösztönözzük és biztatjuk a gyermekeket az esztétikus, pontos mozgásra. Ezt azonban soha nem elmarasztalva, hanem mindig a pozitívumokat kiemelve tesszük.

A testnevelési foglalkozáson javasoljuk a kéziszeres gyakori használatát. Ezek jól szolgálják a fejlesztési célkitűzéseket és változatosabbá, érdekesebbé teszik a foglalkozásokat a gyermekek számára. A kéziszeres közül kiemelnénk a labdát, amit nagyon szeretnek a gyermekek és sok játékos és nagyon hatékony mozgás végezhető vele. Különböző méretekből érdemes beszerezni.

A foglalkozások szervezésénél az is fontos szempont, hogy a gyermekek a legkevesebb várakozási idővel, folyamatosan mozogjanak, ehhez az együttes foglalkoztatási formát javasoljuk. Amíg lehetőség van rá, a szabadban tornázzunk.

A rendszeresen szervezett foglalkozásokon nagy lehetőség van a fejlesztő program feladatainak fokozatos és természetes megvalósítására. A **mozgásfejlesztő program** és a **testséma fejlesztés valamennyi feladata** beépíthető a testnevelési foglalkozásokba. Az **észlelés** területéről a következő feladatok beépítésére van lehetőség:

- Alaklítás, formaállandóság fejlesztése: forma alakítás mozgással, különböző alakzatok végigmozgása, körbemozgása.
- Kinesztetikus mozgásészlelés fejlesztése: behunyt szemmel bizonyos mozgások végzése, feszülés és elernyedés érzékeltetése.
- Térészlelés fejlesztése: alapvető térirányok megismerése saját testének közvetítésével.

A **verbális fejlesztő programból** a testrészek, helyzetek, mozgások, téri irányok pontos és gyakori megnevezésére van mód.

A foglalkozások megtervezésénél fontos, hogy a fejlesztő feladatok természetesen illeszkedjenek a testnevelés anyagához. Tudjuk, hogy a gyermekekkel sok mindent meg lehet tanítani, de fejlődésüket csak akkor segítjük, ha a megfelelő időben a megfelelő tevékenységeket végeztetjük velük.

A **3-4 évesek** testnevelési anyaga nagyrészt a **természetes mozgásokat tartalmazza**. Ezért ennél a korosztálynál a nagymozgások fejlesztése kiemelt feladat. Pl. különböző járások, futások, csúszások, mászások talajon, szereken, tárgy alatt vagy fölött, szer megkerülésével, stb. Az egészséges személyiség fejlődéséhez hozzátartozik, hogy a gyermeknek önmagáról egyre pontosabb információi legyenek. A testnevelési foglalkozáson a legtermészetesebb

módon ismerkedhet testrészeivel és azok funkcióival. Ezért alkalmazható jól a **testséma fejlesztő programból** a

- testrészek ismeretét célzó gyakorlatok, pl. "járjatok a sarkatokon!", "ütögesseitek a talpatokat a földhöz!" , stb.,
- tárgyhoz viszonyított testhelyzetek gyakorlása, pl. "Álljatok a babzsák mögé! Hasaljatok a padra!", stb.,
- test személyi zónájának alakítása, pl. "Emeljétek a babzsákot a fejetek fölé, vegyétek át a másik kezetekbe!"

Ebben az életkorban külön nem tervezzük az észlelés fejlesztését, hiszen a nagymozgások végrehajtása közben spontán fejlődik.

4-5 éves korban a mozgásfejlesztésből már nagyobb szerepet kap a **tér mozgásos megismerése**. Ennek érdekében sok olyan gyakorlatot kell tervezni, amikor különböző irányokban végeznek mozgásokat és különböző formákat mozognak be. Pl. futás, jelre sorakozás az óvodapedagógus előtt (az óvodapedagógus a helyzetét mindig változtatja) szökdelés padok körül, fák között hullámvonalban. Elhelyezkedés különböző szereken, formákban.

A mozgásfejlesztésnél ezen kívül előtérbe kerül:

- Az egyensúlyérzék fejlesztése, pl. különböző mozgások végzése emelt felületen, forgások, fordulatok, testhelyzetváltozások, futásközbeni megállások.
- Szem-kéz, szem-láb koordinációt fejlesztő gyakorlatok, pl. babzsák feldobása, elkapása, célbadobás, egyensúlyozó járás létra fokai között, célba ugrás.

A **testséma fejlesztő programból** kiemelt helyet kap az **oldalosság tanítása**. A kicsiknél még csak az "egyik-másik" megkülönböztetést használjuk. Itt már a "jobb-bal" kifejezéseket is, de a csuklójukon lévő jelhez igazodva. Pl. "Emeljétek fel a szalagos jobb kezeteiket!"

A csukló megjelölése a kezességtől független. A pontos eligazodás miatt azonban fontos, hogy mindig ugyanarra az oldalra kerüljön a szalag.

Az **észlelés fejlesztése** is megjelenik a 4-5 éveseknél, de még mindig nem kiemelt feladatként.

Az **5-6-7 éveseknél** azonban az **észlelés fejlesztése** lesz a legcéltobb.

Ebben az életkorban az alaklítás, formaállandóság fejlesztésére tervezhetünk sok gyakorlatot. Ezek közül egyes gyakorlatok csukott szemmel is elvégezhetők. Pl. labdagurítás a test körül jobb és bal kézzel, csukott szemmel is. Körforma kialakítása szalaglengetéssel, karkörzéssel test előtt, test mellett, csukott szemmel is.

Új feladatként jelentkezik a **finommotorika fejlesztése**. Ez nagyon lényeges fejlesztési terület, mivel a finommotoros koordináció az írás megtanulásának elengedhetetlen feltétele. Testnevelési foglalkozáson ezt természetes módon a szerek különböző fogásmódjával, kisebb testrészekkel végzett mozgásokkal lehet fejleszteni. Nagyon jól használhatók erre a célra a különböző méretű labdák, botok, szalagok.

Pl. Bot fogása marokkal alulról - felülről, szalag fogása két ujjal, marokkal. Labda gurítása ujjakkal. Minden ujjal egyszerre, majd külön-külön. Szalag lengetése csak a csukló mozgásával, stb.

A foglalkozáson lehetőség nyílik a **keresztcsatornák fejlesztésére** is. A bemutatott gyakorlatokat látják, hallják a tevékenység pontos megnevezését és elvégzik a látott, hallott feladatokat.

Programunkban az óvodai testnevelés szerves része a **mindennapi frissítő torna** is. Ezt minden korcsoportban naponta legalább egyszer, 10-20 perces időtartammal szervezzük meg. E tevékenység napirendbe illesztését mindenki maga dönti el. Jó gyakorlatnak bizonyult a délelőtti játék utáni időszak, mielőtt a gyerekek kimennek levegőzni. Ha lehetőség van rá, megfelelő időben, ruházatban ezt is a szabadban, jó levegőn tartjuk.

A mindennapos testnevelés anyagát elsősorban a mozgásos játékok adják, kiegészülve egy-egy gimnasztikai gyakorlattal. A játékokat céltudatosan a kötelező foglalkozásokhoz és a korosztály számára legmegfelelőbb fejlesztési feladatokhoz igazodva válasszuk ki.

Ha rendszeresen és megfelelően szervezzük ezt a tevékenységet, akkor a gyermekek szívesen és örömmel vesznek részt benne. Igénnyé, majd szokássá válik a mindennapi mozgás. Lesznek kedvenc mozgásos játékaik, amelyek eljátszását napközben maguk is kezdeményezik. Az örömmel, jó hangulatban végzett játékok jó lehetőséget nyújtanak a fejlesztő program egy-egy feladatának megvalósításához, társas kapcsolatok alakulásához is. Pl. futó - fogó játékokkal a nagymozgások és a térészlelés fejlesztése.

Labdajátékokkal a szem-kéz, szem-láb koordináció és a finommotorika fejlesztése.

A játékok, térformák felidézésével lehetőség nyílik vizuális, verbális memóriájuk fejlesztésére, valamint szókincsük gyarapítására.

A mozgásfejlesztésben meghatározó:

- A spontán érzelmi motivációkra építünk, az egyéni fejlettséget figyelembe véve.
- A foglalkozásokon a gyermekek jó hangulatban, jó közérzettel vegyenek részt, ne hajtsuk túl a versengést.
- Biztosítsuk a gyermekek megfelelő terhelését az aktivitási szintek változtatásával.
- Az ily módon kiváltott fizikai aktivitás előhívja és erősíti a szellemi aktivitást is.

2. JÁTÉK

2.1. A játék szerepe a fejlődésben

A természetes gyermeki megnyilvánulások sorában a két legfontosabb a mozgás és a játék látszik óriási dominanciával uralni a gyermek kisgyermekkorai fejlődését. A gyermek 0-8 éves élettörténete egy egységes fejlődési láncolat, ahol a fejlődés folyamatossága jól követhető. A korai fejlődési sajátosságok nagy mértékben meghatározzák az idegrendszer számos működési sajátosságát, amelyek a későbbiekben (pl. óvodáskorban) nemcsak a korai tanulás, hanem a szándékos iskolai tanulási-elsajátítási folyamatok sikerességét is befolyásolják.

A játék fejlődése a fejlődés egészének tükré. Akár a játék fejlődésének pedagógiai szemléletében, akár a pszichikus funkciók fejlődésének szemléletében gondolkodunk, a játék által követhetővé válik a fejlődés szenzomotoros, művelet előtti, műveleti szakaszainak

minden lépése. A szakaszok ismeretén túl a játék teszi megfigyelhetővé azokat a minőségi ugrásokat, amelyek ugyan nem a szakaszok határai, hanem inkább egy bizonyos fejlődési folyamatosság lassú átmintázódásának elemei.

A mozgás, a testséma és az én megismerése, a percepció, a gondolkodás, azon belül a fogalmi gondolkodás és a beszéd-folyamatok, a kommunikáció fejlődése mind-mind játékba ágyazódik.

A játék saját útja más szempontból osztályoz, de mind a szocializációt, mind az értelmi fejlődést egyaránt tükrözi. Az egyszerű gyakorló, majd utánozó játékoktól vezet a szimbolikus játé-

kokon keresztül a szabályjátékok világába, de ez az út csak elvi hierarchia, a gyakorló játék soha nem hal el, a szimbolikus játékok nagy időszakában már megtalálhatóak az egyszerűbb szabályjátékok. Az egyidejűségben rejlik a játék színességének titka, lehet valami nagymozgásos, tűnhetne gyakorlónak, de ugyanakkor szimbolikus és szabály által vezérelt is egyszerre.

2.2. A játék szerepe az idegrendszer fejlődésében

A játék a gyermek fejlődésében alapvető jelentőségű, semmi mással nem helyettesíthető tevékenységi forma. A tudomány jelenlegi állása szerint bizonyított, hogy a magasan szervezett idegrendszer fejlődésének a játék feltétele, szervező (organizáló) és összerendező (integráló) funkciója. Ennek bizonyítékai nemcsak elvi jelentőségűek, hanem az óvodai élet mindennapjaiban is meghatározóak. Az óvodai nevelés tartalmának a játékra építettség az egyik legfontosabb sajátossága. Az óvodai nevelés országos alapprogramjának elvei szerint a játék semmi mással nem helyettesíthető gyermeki tevékenység. Ennek szellemében a játék az óvodai nevelés rendszerén belül fundamentális, mindent átható jelentőséggel bír. A Komplex Prevenációs óvodai Program elvei szerint a mozgás, a játék, és a kultúraátadás hármas keretében elrendezhető az óvodai nevelés teljes cél és feladatrendszere, megvalósul a törvény által kitűzött elvek összessége és segíti abban a gyermekek fejlődését, hogy kialakulhasson az iskolai életre való felkészültségük. A korai fejlődés folyamatait (az iskolás kor előtti időszakra értendő) a Komplex Prevenációs óvodai Program oly módon segíti, hogy a természetes fejlődési koegzisztenciák és az egyéni sajátosságok szabad megnyilvánulásai mögött ne rejtezenek fejlődési rizikók, fejlődési zavarok, fejlődési megrekedések, amelyek csak az iskolás korban manifesztálódnak.

A neurológiai hátrányokkal rendelkező gyerekek (amely pontosabban neurohormonális szabályozást jelent), olyan segítséget kaphassanak, hogy saját problémáikhoz mérten korrekció, kompenzáció történjen, tehát a veszélyeztetettség csökkenhessen, valamint a későbbi nehézségek súlyosabbá válásának elejét vegyüek. Ennek értelmében beszélünk a játék prevencióban betöltött szerepéről.

Mind a fejlődésnek, mind a fejlesztésnek feltétele a gyermek saját aktív tevékenysége. Önkéntes, örömmel végzett tevékenységi formáiban kreatív ötleteinek szabad kipróbálási lehetőségei biztosítottak

A fejlődő idegrendszer egészséges megnyilvánulása a játék, ennek hiánya vagy különleges sajátosságai azonnal jelzik a fejlődés bármely problémáját. Azon a szinten, hogy a fejlődésben milyen élményreakciók és milyen zavarok fordulhatnak elő, az óvodapedagógusnak is jártasnak kell lennie, mert sokszor neki kell nagyon óvatosan, udvariasan felhívnia a szülő figyelmét arra, hogy a kisgyermek játéka hosszabb idő óta (az 1-3 hónap az ált.) el nem múló

sajátosságokat mutat, tehát már nem aktuális élményfeldolgozásról, hanem esetleg fejlődési zavarról van szó. Napjainkban sajnos, mivel a természetes lassú életritmus felborult, a városban, ipari környezetben, és sokszor nagyon rossz körülmények között élő szülők gyermekei halmozott problémákkal küzdenek. Genetikai hajlamuk van valamire, és/vagy rizikótényezőkkel terhelődik fejlődésük a magzati életben, sok esetben koraszülés történik és/vagy a szülés körüli események is növelik a fejlődési rizikót. A kisgyermek fejlődésének számos problémája szerzett és veleszületett és sok esetben a környezet problémái is hozzájárulnak. Hátrányos helyzetben a helytelen táplálkozás, mérgezett levegő, alváshiány, kiegyensúlyozatlan életrend, szeretethiány, elhanyagolás, stb. A valódi, elsődleges biológiai okokból lesznek másodlagos biológiai okok, amelyek másodlagosan, harmadlagosan, stb. hívhatnak elő környezeti befolyásokat, de a környezet maga is lehet elsődlegesen károsító tényező.

Az óvodai nevelésnek optimális esetben három-négy éves időtartamban van lehetősége arra, hogy észrevegye a veleszületett, szerzett, kombinált problémákat és úgy segítse a kisgyermek fejlődését, hogy indirekt és kevésbé direkt eszközökkel tudja befolyásolni a fejlődés folyamatát, úgy tudja fejleszteni a gyermeket, hogy a kisgyermeknevelés elveit (az iskoláskor előtti nevelés : 0-6 év, más értelmezésekben 0-8 év) ne sértse, és a gyermeki jogok se csorbuljanak.

A játék és a mozgás, valamint a kultúraátadás úgy hatják át egymást, hogy a gyermeki tevékenységek két legfontosabbika adja a program két fő tengelyét, a felnőtt tudattal kialakuló kölcsönhatásokban gyarapszik mindazokkal a mutatókkal a kisgyermek fejlődése, ahol a mintakövetésnek, a modellkövetésnek, az interakciónak, tranzakciónak nagy szerepe van. Természetesen az óvodai élet minden elemében komplex helyzetekkel találkozunk. Sokszor az életesemény bonyolultsága miatt nincs is értelme elemezni, mi ebben mozgás, mi a játék és mi a kultúraátadás mozgásos, játékossággal átítatott életmódszervezése).

- Ennek pillanatnyi példája egy mozgás humoros kontextusba helyezése, pár perces példája egy énekes játék lefutó aktusainak sora, egy még mindig rövidtávú, de a kisgyermek idegrendszerének fejlődése szempontjából kiemelt jelentőségű, 10-20 perces aktusai, amelyek a kapacitásokat a leginkább fejlesztik, pl. egy szerepjáték fenntartása és a munkamemória, figyelem, szenzomotorium, stb. összerendeződése tekintetében kiemelt fontosságú. Ugyanúgy óriási jelentőséggel bír ennek szociális vetületeiben is, ahol a gyerekek egymásra figyelnek, emlékeznek és igazodnak a másik által vitt szerep sajátosságaihoz, a kimondott, megformált figurához, fejlődik kitartásuk, toleranciájuk, többszempontú gondolkodásuk. Tovább vezetve a gondolatsort, a mozgás, a játék a kultúraátadás egyre hosszabb távú szerveződése, mint egy kirándulás, egy ünnep, egy bábelőadás, amely jóval tovább "él". A szokásrendszerrel, az események napi ritmusaival, és mindennapos ismétlődéseivel egyre inkább a kultúraátadás felé billen a dominancia. Az egészséges keret és a belerendeződő epizódok együtt lesznek fontosak. Ilyen például egy karácsonyi előkészület, az advent időszaka, a befőzés őszi, az ültetés, vetés tavaszi időszaka. (A rövidtávúak közül is számos rendeződik ez alá, pl. egy saláta, egy süti, egy karácsonyfadísz elkészülte.)
- Az évkör egy szociális naptárba rendeződik, ennek logikáját a gyermek szubjektív, majd egyre objektívebbé váló időérzékelése, időszámítása szerint éli át.

2.3. A játék szerepe a nevelési folyamatban

- A gyermeknek sajátos világlátása van. Nem kicsinyített felnőtt, meghatározott alkati sajátosságokkal, de nagyon plasztikus, fejlődésre képes idegrendszerrel jön a világra. Már az első élethónapokban, a saját kompetencia körén belül kimutatható a játék iránti vágy, a már ismert, a begyakorolt mozgás, észlelés, hangadás örömszerző ismétlése, variálása. Játék a látvánnyal, a játék a hanggal, a játék a tapintással, játék a történésekkel, stb. adja kezdetét. A játék elválaszthatatlan a mozgástól, vagy éppen a szociális keretektől, személyektől. Teljes mértékben összedolgozódik a korai tanulás folyamataival, mert sajátos dinamika jön létre, ahol a gyermek idegrendszere pontosan szabályozza, hogy miből mit, mennyit, újat-e vagy a biztonságot nyújtó ismertet preferálja az adott pillanatban. Fejlődésének kulcsa, hogy mindez az érési programhoz rendelődik hozzá.
- Ma már nem tekinthetünk el annak jobb ismeretétől, értésétől, hogy miért fejlődnek másként a lassú és másként a gyors ingerületvezetésű gyerekek, miért fejlődnek másként a fiúk és a

lányok, miért a balkezes és a jobbkezes gyerekek, vagy miért késhet a domináns kéz, szem, kéz, láb, fül kialakulása, az (agy) laterális dominancia kialakulása.

- Kérdés továbbá, hogy bizonyos gyerekek számára (a normalitás körén belül is) miért megterhelő a társas jelleg, a csoport relatív nagy létszáma. (erre érzékeny gyerekek számára a 15-20 gyermek jelenléte is megterhelő, ami pedig elvben az optimális, de a hivatalos keretszámhoz viszonyítva jóval alacsonyabb létszámot jelent.)
- Eltérő módon fejlődnek a mozgékony, adott esetben a motoros nyugtalansággal rendelkező gyerekek, akiknél pontos figyelmük viszi őket, és akik figyelemzavara lehetetlenné teszi az optimális ütemű fejlődést és az alkalmazkodást. Ezen gyerekek baleseti veszélyeztetettsége jóval nagyobb, az előző dominanciát mutató, ügyes gyerekek veszélykeresők, ingerkeresők, meggondolatlanok és gyorsak, az utóbbi csoport (ügyetlen) esetlenségénél fogva, figyelmetlenségéből eredően van kitéve fokozott veszélynek.

Fejlődési hátrányaik megszüntetése az óvoda feladata, annál is inkább, mert a percepció és a gondolkodás összerendeződésének szenzitív időszaka az óvodáskorra tevődik, ennek kompenzációja, korrekciója kisiskoláskorban már a megkésettség vagy az akadályozottság feloldásával való küzdelem.

Mindezek a játszó gyermek játékának elsődleges vagy másod-harmadlagos jellemzőiben megmutatkoznak.

2.3.1. A játék szerepe a társaskapcsolatok fejlődésében

A játék áthatja a mindennapos tevékenységeket, nem arról van szó, hogy más tevékenységek játékosá tételével adunk játékos árnyalatot, hanem arról, hogy a mozgás, játék, kultúraátadás szövete, hol tud olyan dominanciává szerveződni, ahol a fő dimenzió a játék, s így minden kritériumában játékként szerveződik. (A gyermek idegrendszere játékként szervezi, rendezi össze.) Ettől válik öngyógyítóvá, fejlesztővé és a problémás gyermekek fejlődésében facilitáló tényezővé.) Épp ezért: a játék szervezi egyé az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. Pl. amíg a többszemponútú gondolkodás lehetetlen, mert a kisgyerek gondolkodása egocentrikus, egyszemponútú, addig a játék főleg gyakorló, utánzó és a társas szerveződés szintjei között, „egymás szemlélése”, „együttmozgás”, „magányos játék csoportban” szinteken találjuk. S ez

nem baj, mert játék társas szerveződésének is van érési ideje. S csak folyamatában fejlődik, elősegíteni lehet, siettetni nem !

A gyermek fejlődésének egészséges holisztikus szemlélete az irányadó. A játék elválaszthatatlan fejlődés egészétől, elválaszthatatlan a kognitív, az érzelmi, akarati, szociális, társas fejlődéstől. Elválaszthatatlan a mozgástól, a világtól és a tudat kialakulásától. Az éntudat, a kompetencia, az autonómia kialakulása a másik nézőpontjának megértése, előre történő figyelembe vétele, szociális hatékonyság, (modellnyújtás, modellkövetés), a szociabilitás fejlődése formálják a gyermeki tudat szociokognitív, azaz értelmi és szociális összerendezettségét, önszabályzó, alkalmazkodó funkcióit.

- A pszichikus funkciók kognitív hangsúlyú funkciói sem választhatók el egymástól, mert az érzékelés, az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a fogalmi gondolkodás (kezdetben a soralkotás, figurális együttesek, kategorizáció, egyszeres, többszörös osztályozás, aláfölrendelések, megmaradásfogalmak, amelyek megformálják a műveleti gondolkodást), így a műveleti gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás, gondolkodási stratégia, kreativitás

rendelődhet alá a szó igazi értelmében vett játéktevékenységnek, ahol a valódi viselkedés játék a különböző játéktípusokban érleli össze az értelmi és az érzelmi, akarati, társas funkciókat. Ennek jelentőségére a tudat funkcióinál visszatérünk.

- Mindez a sokszempontúság az idegrendszer három, illetve négy viszonylag független csatornájának, működési egységének függvényeként kezelhetőbb, nem felejtkezve el az egységességről, hiszen látjuk majd, hogy pontosan az összerendezettség adja a hatékony és harmonikus viselkedést. Ezek: a belső leképeződés szintjei, vagyis a **cselekvéses**, (enactive) ahol a múltbeli tapasztalat a mozgás által vezérelt sémákban, mozgásmintákban sűrűsödik, **képi** (iconic, melynek magyar fordítása inkább lehetne a képzet, a szemlélethez kötött), a **szimbolikus** (symbolic), amely alatt a jelen nem lévő dolog, gondolati tartalom, vagy fogalmi dominanciát mutató jel, szerep, szabály is ide sorolódik.
- Megkülönböztethető egy negyedik, köztes, magasabbrendű, integratívnak tekinthető működés, amely a tudat működésének minőségi szintjét mutatja, kb. egy-másfél, két évvel később erősödik meg, mint az éntudat. A mentalizáció, a tudásról való tudás és az ehhez kötődő leválasztó mechanizmus biztosítja, hogy a kisgyermek ne a megtévesztő percepciónak higgyen, hanem a hamis vélekedések lehetőségeit felismerje: A tudásról való tudás példája, amikor két kisgyerek különböző vélekedései mutatják, hogy melyik szerezte meg a tudásról való tudás kompetenciáját.
- Példa: egy kisfiú ül velünk a szobában és látja, hogy a Lego-s dobozból kivesszük a Lego-t és egy szappant teszünk bele. A Lego a dobozban szokványos helyzet, az általában igaz. Ez változik meg. Amikor a szappan kerül a dobozba, egy nem szokványos, de igaz állapot jön létre, a doboz szappant rejt. Ezt a cserét velünk ülő kisfiú látta, tudja. Készülünk behívni egy kislányt, (de csak beszélgetünk erről) és azt kérdezzük a kisfiútól, hogy : "mit gondolsz, ha bejön a kislány, és megkérdezzük tőle, hogy mi van a dobozban, akkor mit fog mondani? (Természetesen nem tesszük ki ennek a helyzetnek a bejövőt, csak latolgatjuk vélekedésének a lehetőségeit és a példa magyarázata kedvéért választjuk széjjel a két szerepet kisfiúra és kislányra.)

Tehát a velünk ülő kisfiú válasza kétféle lehet:

1. Azt gondolja a kisfiú, hogy a majd belépő kislány azt mondja, hogy Lego van a dobozban, vagy azt mondja, hogy nem tudja.

Mindkét válasz mentalizált, mert

- a, a szokásosra utal, ez is jó válasz a 4-5 éves szinten, illetve
 - b, ha feltételez cserét, akkor bármi lehet benne, és tudnia kell, hogy a másik nem tudhatja, hogy konkrétan mi került bele. Ez magasabb szint, mint a 4-5 éves átlag vélekedés, azt is mondhatja, hogy valami mást rakhattak bele.
(Tehát jó választás: a, Lego, b, valami más.)
2. A mentalizációt nem tartalmazó, csak a pillanatnyi percepciónak engedelmeskedő szisztematikus hiba, hogy a kisfiú azt feltételezi, hogy a belépő kislány fogja tudni, hogy a kivett játék helyére szappan került. Holott erről nem tudhat. Ha biztos a szappan ottlétében, akkor nincs leválasztó mechanizmus, nincs a tudásról tudása. Legújabb irodalmi adatok alapján, és hazai ellenőrző vizsgálatok alapján a fejlődésükben megkésett vagy bármilyen szociokognitív éretlenséget mutató gyerekek öt éves korukban még bizonytalanok, vagy

nem is értik a problémát, holott jól fejlődő, szociokognitív szempontból érett négy-négy és fél éves gyerekek komolyan gondolkodnak a problémán és az esetek nagy többségében jól döntenek. Fontos szociokognitív mutató ez a gondolati játék az óvodás kisgyerekek szempontjából, a másik nézőpontjának megértése szempontjából. (ilyen vita-aktusok szerepjátékban nap mint nap előfordulhatnak), mert valószínűleg ennek kialakulási folyamatához kötődik a viselkedés és a játék szintjén a szerepjáték társas megosztottsága, a kollaboráció, kooperáció és a szerepmegosztás összehangolódásának folyamata, ahol már viták oldódhatnak meg úgy, hogy nem esik szét a játék.

- A tárgyról való tudás magasabb emeletként alakul a tudásról való tudás, amely sok eddig is fontosnak tartott mutató háttérében működik a többszemponú gondolkodás felé vezető úton, ahol biztosan követi az éntudat kialakulását de megelőzi, vagy közel párhuzamos az értelmi működések közül a megmaradás fogalmak kialakulásával, amelyekről ma már tudjuk, hogy társas helyzetben, vitában könnyebben kialakulnak.
- Példa: a folyadék mennyiségének megítélésekor, játékban, egy kancsó málna azonos mennyiségeinek különböző formájú poharakba való kiöntésekor a gyerekek vitatkoznak), ezt követően egyéni helyzetben már nem téveszti meg őket a pohár formája, a folyamat visszafordítható számukra: ugyanannyi, mert csak átöntöttük, nem vettünk el belőle, más a pohár alakja, stb. érvek hangozhatnak el.

A társ gondolati tévedésének előzetes feltételezésével olyan összerendezett működéseket tapasztalhatunk, (érhetünk tetten), ahol a gyermek saját nézőpontját és a másik nézőpontjának megfelelő saját belső reprezentációját képes összefüggésbe hozni. Ha működnek a szimbolikus rendszer kezdeti koordinációi, (szimbolikus játék, mentalizáció), akkor fejlődhet tovább a társas kapcsolatok és az értelmi funkciók összerendeződésével. A két éves kor körül kialakuló tárgyállandóság, a három éves körüli énononosság után soroljuk életkori sajátosságaik rendszerébe a négy éves kor körül szerveződő **metareprezentáció**,

mentalizáció képességét, amellyel a másik szándéka, vélekedése megérthető és ez alapozza a szociokognitív funkciók további fejlődését. (Laslie gondolatmenete alapján.)

2.3.2. **A játékfajták** szinte mindegyike megjelenik az óvodás életében nem ritkán előfordul a kutató manipuláció, ha ismeretlen mozgásmintát követelő eszköz kerül a kezébe, s ezek nagyon jól fejlesztik a szem-kéz koordinációt, a kezesség-szemesség kialakulását, a hatnak a laterális dominancia kialakulására. Ugyanakkor ott látjuk a gondolkodási stratégiát, sőt annak optimális vezetését feltételező szabályjátékokat, amelyek már a szimbolikus túlsúllyal rendelkezik, bármennyire cselekvéses, vagy képi a játék járulékos sajátosságainak köre. (Bruner gondolatmenete alapján)

Pl. Bohóckártya -játékban egy keresett, de nem ismert figura kérdésekkel történő azonosítása. A játék lineáris fejlődési sorában a játékfajták linearitása csak a dominanciaformákban lelhető fel, ahány játék, annyi színben keveredik a mozgásos, az észleléses, a szimbolikus, a mentalizált jegyek konkrét megjelenése. Azonban a divergens lehetőségekben fejlődik saját alkotókészsége, amikor a kisgyerek szabadon formál, épít, szerepet játszik, stb. számtalan úton juthat el egy képzet megvalósításához, vagy az utólagos ráismeréshez, mert ez is fontos. (Kezdetben így rajzol, hiszen utólag tulajdonít jelentést.)

A játékok más körében kötött a cél, de ahhoz az esetek többségében a kisgyermek választ utat, vagy megtanul és aztán számtalan ismétléssel, kis variációkkal interiorizál konkrét megoldásokat. Ezt utánzással sajátítja el, de tanulásában nem lehet nem felfedezni a kondicionálást, és a belátásos tanulást sem. Egyik sem alacsonyabbrendű az alkalmazkodás szempontjából, mint bármely más forma. A kiskézművesség eszközei, a fejlesztő játékok mindkét kategóriába tartozhatnak, tévedés a fejlesztést csak a kötött gondolkodási irányokkal azonosítani.

Illeszkedik ez mindahhoz, hogy a kognitív kérdések társas közegben való megoldása segít az egyén fejlődésében, az egyén érésében. Itt igazolódik vissza a Vigotszkij féle tétel, a tudatok közötti kölcsönhatásnak fontossága, "mit tud a kisgyerek az együttes tevékenységben, amit egyedül még nem képes", ez a fejlődés legközelebbi zónája, ez a potenciális és a reális teljesítmény közötti rés, ebben a helyzetben értékelődik fel a felnőtt kultúraátadó szerepe. Észre kell vegye, hogy mire képes már a kisgyerek, mi a fejlődésének az a stációja, ahol a közös tevékenységek szervezhetőek, kezdeményezhetőek.

A pszichikus funkciók fejlődésén belül, a viselkedés összességén belül, a személyiség fejlődésén belül más megvilágításba kerül a játék, a tanulás, az utánzás, a gyakorlás, a fejlődés, az egyenlőtlen fejlődés vagy a játékkal szoros összefüggésében mutatkozó impulzivitás, az agresszió, az alkalmazkodási zavarok köre s az óvodás életkor végére kialakuló iskolai életmódra való felkészültség testi, lelki és szociális összerendezettsége. E szempontból a játék sajátosságai, egyéni színei pótolhatatlan információkat nyújtanak, a megismerésnek és az egyéni bánásmód kialakulásának-kialakításának elengedhetetlen feltételei.

Az óvodai életben felértékelődött az egyéni bánásmód, a differenciált nevelés igényes, gyermekcentrikus szemlélete. A mi szemléletünkben az egészséges, harmonikusan fejlődő gyerekek esetében tehetséggondozást, az egyéni színek kibontakoztatását, a kreatív önkifejezés fejlődésének lehetőségét támogatjuk, ehhez adunk érzelmi biztonságot, ingergazdag környezetet és biztosítjuk a szabad játék és korai tanulás minden feltételét.

Bármilyen fejlődési probléma (lásd a fentebb részletezetteket), a korrekció, a kompenzáció, a prevenció elméleti-gyakorlati keretein belül azt támogatjuk, hogy az egyenlőtlen fejlődés, a mozgás, a percepció, a gondolkodás, a viselkedés, részfunkciózavara, szindróma együtteseinek fennállásakor a pszichikus, fejlődőképes idegrendszer öngyógyító tendenciái erősödhesse. A feltételek kialakításával, a tevékenységek szervezésével, de elsősorban a gyermek saját aktív tevékenységén keresztül segítjük a fejlődést. (Rogers gondolatmenete alapján.)

A fejlesztés és a fejlődés párosában az érés - fejlődés az elsődleges. A felnőtt munkájának, a fejlesztés irányainak tudatos megválasztásában, a megismerésre való törekvésben, a lehetőségek felismerésében, megválasztásában látjuk jelentőségét. A gyermek a játékában vérmérsékletének, aktuális idegélettnak, érzelmi állapotának megfelelően választ tevékenységi formát, közeledik a játékok végtelen tárházának valamelyik, számára kedves eleméhez. Fontos a játék, mint folyamat, fontos a játék, mint tárgy, és fontos a játék, mint szabály. Arra figyelünk, hogy az óvoda biztonságos közegében a gyermekeknek érzelmi kötődései alakuljanak felnőttek és a társak iránt, s ebben a közegben a nondirektív eszközök túlsúlyával (szociokognitív összerendezettséggel) vezessük őt fejlődésének útján. Ebben támogat az Óvodai nevelés országos alapprogramja gyermekcentrikus szemléletével.

2. KULTÚRAÁTADÁS

Kultúraátadás, mely **a gyermek természetes megnyilvánulásaira építve tudatosan átörökíti, közvetíti az örök emberi értékeket**. Komplexitását elsődlegesen a környezet megismerésén keresztül biztosítjuk. Ebben a folyamatban az óvodapedagógus **kiindulópontnak tekinti a természeti és társadalmi környezetből szerzett gyermeki tapasztalatokat**, hiszen a környezet a fejlődés forrása. Ezekre a tapasztalatokra építve, ezeket új élményekkel, ismeretekkel gyarapítva juttatja el a gyermeket egyéni és életkori fejlődési ütemét figyelembe véve magasabb szintre. A családdal való együttnevelés során az óvodapedagógus figyelembe veszi, hogy különböző otthoni környezetből érkeznek óvodai környezetbe a gyermekek. Tekintettel van a családban kialakult kulturális, világnézeti, etnikai hagyományokra, figyelemmel kíséri és elősegíti ezek spontán gyermeki megnyilvánulásait, egymásra való hatását.

2.1. Egészséges életmód

Az óvodai nevelés egyik **alapvető feladata** az óvodáskorú (3-7 éves) **gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése**. Az optimális, a gyermek életkorának megfelelő óvodai életritmus kialakításánál figyelembe kell venni a családi szokásokat. A rendszeresen végzett tevékenységek visszahatnak az életfolyamatokra, feltételei az egészséges testi és szellemi fejlődésnek. Az egészséges életmódra nevelés területei közé tartozik a gondozás, testi nevelés, egészségvédelem - edzés és a mozgásfejlesztés.

2.1.1. Gondozás

A testi, lelki, szellemi egészség egyik alapvető feltétele **a gyermek testi komfort-érzetének kielégítése**. A gondozási feladatok teljesítése bensőséges gyermek-felnőtt kapcsolatot feltételez. Az önkiszolgáló feladatok elvégzése, a tevékenységek többszöri gyakorlását teszi lehetővé, alakítja a gyermek énképét, segíti önállóvá válásukat. A felnőtt (szülő, óvodapedagógus, dajka) tanítja és gyakoroltatja a napi élethez szükséges szokásokat, melyek egy része az óvodáskor végére szükségletté válhat. Testápolás, öltözés, étkezés, önkiszolgálás közben **természetes módon fejlődik és fejleszthető a gyermek**.

Mivel minden tevékenységet fokozott szóbeli megerősítés kíséri, ezért a napi életritmus megtervezésénél erre is elegendő időt kell biztosítani, hogy mindez nyugodt, kiegyensúlyozott, türelmes légkörben valósulhasson meg. Így nyílik lehetőség a gondozási teendők kultúrtartalmának közvetítésére is (pl. igényükké váljanak a testi és egészségügyi szokások, a tiszta, esztétikus, rendezett megjelenés és környezet, kultúrált étkezés ...).

2.1.2. Testi nevelés

A testi nevelés magába foglalja a gyermek testi szükségleteinek (levegőzés, pihenés, egészséges táplálkozás), természetes mozgásigényének kielégítését, a gyermek egészségének,

testi épségének védelmét, edzését. a testi nevelés, egészséges életmódra nevelés hatékonysága maradéktalanul akkor érvényesül, ha a fejlődéshez szükséges optimális környezet lehetőség szerint biztosított (pl. udvar, medence, megfelelő játéktér, játékeszközök ...).

a) **Mozgás**

A mozgás jelentős szerepet tölt be az egészséges életmódra nevelésben. A sokféle mozgáslehetőség, melyet a programban biztosítunk, **kedvezően befolyásolja az egész szervezet fejlődését**. Hozzájárul a légző- és keringési rendszer teljesítőképességének, a csont- és izomrendszer teherbíró-képességének növeléséhez. Elősegíti a harmonikus testi-lelki fejlődést, a biológiai egyensúly fenntartását, az egészség megővését. Megfelelő terheléssel, az aktivitási szintek változtatásával a testi képességek fejlődését segíthetjük.

A különböző mozgásformák sokszori gyakorlásával a mozgásokhoz kapcsolódó szabályok megtanulásával egyre biztonságosabban használják a szereket, eszközöket, egyre jobban eligazodnak a térben, így a baleseteket is megelőzhetjük.

A mozgásokhoz kapcsolódó gondozási feladatok elősegítik a helyes higiénés szokások kialakítását is. Az óvodapedagógus feladata, hogy megteremtse a feltételeket a gyermekek egészséges fejlődéséhez. Alapvető feladat, hogy jó levegőjű, tiszta, biztonságos környezetben mozogjanak. Lehetőség szerint mozogjanak a szabadban.

Fontos a megfelelő, kényelmes öltözék a szabadban és a teremben egyaránt.

A rendszeres, örömmel végzett mozgással a gyermekeket az egészséges életvitel kialakítására szoktatjuk és mintát adunk a szülőknek is. Jó ha alkalmanként a szülőkkel közösen mozgásos programokat szervezünk (pl. gyermeknap, játékos családi sportversenyek, stb.), ezzel is pozitívan befolyásoljuk a családi nevelést.

b) **Levegőzés**

A levegőztetés **élettani hatásán** túl elősegíti többek között a hangképző szervek fejlődését, a helyes légzés kialakítását. Az óvodapedagógus törekedjen arra, hogy a mindennapok során lehetőség szerint **a gyermekek minél több tevékenységüket a szabad levegőn végezzék**. A helyi adottságok szerint a játék, étkezés, pihenés, mozgás és a kezdeményezések is a szabadban történjenek.

c) **Pihenés**

Legfontosabb a pihenéshez szükséges **nyugodt légkör** biztosítása, (az altatás hangulatához illő mese, halk zene) a gyermekek **egyéni alvásigényének** és szokásainak figyelembevételével a szükséges tárgyi és személyi **feltételek megteremtése**.

d) **Egészséges táplálkozás szokásrendszerének kialakítása**

Az óvoda központi étrendje kiegészíthető programunk szerint vitamindúsabb zöldségekkel, gyümölcsökkel, ezekből a gyermekek által készített ételekkel, italokkal (pl. frissen préselt, magas rosttartalmú gyümölcslevek, gyümölcssaláták, nyomelemeket tartalmazó saláták, ...). A program nagyobb lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek a közösségben megismerkedjenek különböző, számukra

eddig ismeretlen ételek ízével, elkészítési módjával, **modellt nyújtva ezzel a családoknak is a korszerűbb táplálkozás kialakításához.**

2.1.3. Egészségvédelem, edzés

A gondozási, a testi nevelési és a mozgásfejlesztési feladatok megfelelő ellátása, megvalósítása elősegíti a **gyermek egészségének megóvását**. Ezen kívül nagy hangsúlyt kell fektetni a **higiénés szabályok betartására** (pl. környezet tisztántartása, portalanítása, szükség szerint fertőtlenítés, időjárásnak megfelelő réteges öltözködés, a napi tevékenység minél nagyobb részének szabad levegőn való megszervezése, folyamatos levegőcsere, a teremben minél több zöld növény elhelyezése, megfelelő páratartalom biztosítása, nyugtató hatású színharmónia). Mindezek az intézkedések biztosítják a szervezet általános védekezőképességének fokozását, a betegségek megelőzését.

Az óvodapedagógus **fontos feladata** az anamnézis-felvétel közben felderített, ritkán előforduló, az óvodai közösségbe kerülést nem feltétlenül akadályozó betegségek (pl. krupp, allergia, asztmatikus tünetek, lázgörcs, epilepszia, cukorbetegség , ...) regisztrálása, figyelemmel kísérése, alapvető tennivalók elsajátítása és a gyermek fiziológiás szükségletének biztosítása (pl. étrend helyes betartása), az egészségi állapot egyensúlyban tartásához szükséges környezet megteremtése.

Éves rendszerességgel kerül sor a védőnői-orvosi szűrésekre, melyek lebonyolításában az óvodapedagógusnak vezető szerepe van: megszervezi a vizsgálatokat (idő, hely, ütem), felhívja az orvos figyelmét azokra az eltérésekre, melyek felderítése, kezelése szakorvosi vizsgálatot igényelhet (pl. hanyag tartás, mozgásszervi eltérések, érzékszervi funkciók csökkenése, károsodása, érzelmi labilitás, impulzivitás). Az óvodapedagógus a vizsgálatok során helyettesíti a szülőt, megteremti azt a bizalmi légkört, mely az orvos-beteg kapcsolat kialakításához szükséges. Mindezek előfeltétele, hogy a gyermek-óvodapedagógus kapcsolata megfelelő legyen.

A gyermek testi épségének védelme és a baleset-megelőzés magába foglalja a személyi és tárgyi feltételek biztosítását, az eszközök, használati tárgyak ellenőrzését és karbantartását, a hibaforrások megszüntetését. A gyermeki gondolkodásmód sajátosságából, valamint a szenzomotoros koordináció zavaraiából adódóan következnek a tipikus gyermekbalesetek (törések, zúzódások), ezek teszik szükségessé a felnőtt állandó kontrollját, a tevékenységek figyelemmel kísérését. Önmaguk és társaik testi épségének megóvására neveljük a gyermekeket (konfliktuskezelés, tolerancia).

A levegő, víz, napfény együttes hatása biztosítja a gyermekek **testi edzettségét**. Ennek érdekében lehetőség szerint minél több időt kell a szabadban tölteni, az időjárásnak megfelelő ruházatban. Nyáron az óvoda adottságaihoz alkalmazkodva (tusoló, medence) lehet a víz edző hatását kihasználni. Mindezeknél figyelembe kell venni a gyermekek közötti egyéni különbségeket, egészségi állapotukat. A szabadban töltött idő alatt óvni kell őket a nap káros hatásaitól. **A fentiek megvalósulása hozzájárul a derűs, érzelmi biztonságot nyújtó légkör megteremtéséhez, így kialakulhat az igény a későbbi egészséges életvitelre.**

Az egészséges életmódra nevelés területein a nevelési feladatokba természetes módon integrálhatóak a prevenciós program alábbi feladatai:

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. járás, futás, mászás ...)
- Finommotorika fejlesztése (pl. gombolás, evőeszközök, körömkefe használata, vágás, szeletelés, reszelés, ...)
- Szem-kéz koordináció fejlesztése (pl. folyadéktöltés, kenyérkenés, fésülködés, gombolás, kötés,...).

Testsémafejlesztés

- Testséma kialakítása, testrészek ismerete (pl. öltözés, gyermekek elalvás előtti és ébresztő simogatása, ...).
- Meghatározott testrészekre koncentráció (pl. mászókézés, csúszdázás, fürdés).
- A test személyi zónájának alakítása (pl. tisztálkodás, öltözés közben a testrészek tudatos megnevezése ...).

Percepció fejlesztés

- A környezeti ingerek teljes körű megtapasztalása, az érzékszervek működésének finomítása (pl. ételek íze, színe, illata, tapintása, ruházat tapintása ...).
- Térpercepció fejlesztése a rendelkezésre álló tér kihasználása a környezet bemozgásával: (pl. mozgásos játékok, ...).
- Térirányok fejlesztése (pl. terítés, ruhaneműk felvétele, fogkefe helyes irányú használata ...).

Verbális fejlesztés

A fentieket tudatosan kíséri a verbális megerősítés (pl. a testrészek, ruhadarabok megnevezése, használati tárgyak ismerete, ...).

2.2. Gyermek és környezete:

A gyermek környezetével való kapcsolata mindig a felnőttek közvetítésével valósul meg. Nem elég csak a kapcsolat, hanem a viszony minősége is fontos tényező. **A környezet az öröklés mellett a fejlődés egyik potenciális forrása.** A környezetet pontosan, valóságyszerűen megismerni a cselekvés, a kép, a szó egységében lehet. Ez lehetővé teszi, hogy az évszázadok alatt felhalmozott egyetemes, nemzeti, etnikai értékeket, hagyományokat, szokásokat átadjuk, közvetítsük a gyermekeknek, alapozva aktivitásukra, érdeklődésükre. Ezáltal alakítható, bővíthető, változtatható az óvoda helyi programja, egyéni arculata a helyi adottságok, sajátosságok figyelembe vételével. Az emberi kultúra örökségét adott csoportok közvetítik a fiatalabb nemzedéknek, ezért tartottuk fontosnak a program megalkotásánál a környezet megismerésére nevelés köré komplexen csoportosítani az óvodai nevelés témaköreit. Alapvetőnek tekintjük a gyermek társas környezetével és természeti környezetével való kapcsolatát.

2.2.1. Gyermek és társas környezete

Elsődleges szocializáció

Az óvodai nevelés messzemenően **támaszkodik a családi nevelésre**, a család és óvoda **szoros együttműködésére törekszik**.

A Prevenációs programban fontos a gyermek korai óvodás kort megelőző testi-lelki fejlődésének alapos ismerete. Ennek egyik eszköze a személyiséglap és a családlátogatás.

Ezekből információt kapunk az óvodába lépés előtti anya-gyermek és család-gyermek kapcsolatáról, a gyermek élettörténetéről. A későbbiek során - napi tapasztalatokkal kiegészítve - hasznosítja az óvodapedagógus a gyermek jobb megismerésének érdekében, a fejlesztési feladatok megtervezésében. **Az óvodában az érzelmi biztonságot nyújtó légkör** megteremtéséhez az óvodapedagógus - részben átvállalva az anya szerepét - empátikus, meleg, elfogadó, szeretetteljes kapcsolatot alakít ki a gyermekekkel. Fejlesztő munkája során arról gondoskodik, hogy a gyermekek tapasztalatai változatos tevékenységformák közben gazdagodjanak.

Másodlagos szocializáció

Az óvoda felvállalja a 3-7 évesek szocializációs folyamatának tudatos, szakszerű irányítását, annak intézményes kerete.

A személyiség alakításának legfontosabb tényezője a társas kölcsönhatások milyensége. A környezetből felé irányuló reakciókból a gyermek megerősítést, vagy elutasítást kap saját viselkedésére vonatkozóan. A gyermek "énközpontúsága" alapján elsősorban önmagára képes figyelni, azonban emocionális alapon fokozatosan kifejleszthetjük azokat a mechanizmusokat, amelyek segítségével képessé válik másokkal is törődni. Az együttéléshez szükséges **erkölcsi normák és tulajdonságok** csak akkor fejlődnek ki, **ha a gyermek állandóan gyakorolja** a társaihoz való helyes viszonyulást. Az óvodás korosztály számára meghatározó a gyermek és az óvodapedagógus kapcsolatának minősége. A felnőttöz fűződő viszony nyújtja azt az **érzelmi biztonságot** a gyermek számára, **amely jó közérzetet nyugodt, harmonikus tevékenységet tesz lehetővé.**

Az óvodapedagógus elsősorban **modell**, példakép a társas viselkedés alakulásában, ő szervezi meg a gyermekek életrendjét és azokat a közös tevékenységeket, amelyekben a társas kapcsolatok alakulnak.

Az óvodapedagógus és a munkáját segítők feladata a közvetlen testi-érzelmi kapcsolat megteremtésén, a példaadáson kívül a csoport közös életének megszervezése, a szokás- és szabályrendszernek a gyermek fejlettségéhez alkalmazkodó kialakítása. **Az értelmes fegyelem** a csoport életének biztonságát, nyugalmát biztosítja. Az ismétlődő közös, örömteli tevékenység a csoport és óvoda hagyományrendszerébe épül és **mélyíti az összetartozás élményét**. A gyermek-gyermek kapcsolat kezdetben kisebb érzelmi töltésű. A gyermekcsoportban kialakulnak a közösségi együttélés szabályai, normái, amelyekhez igazodik az egyén. Alkalmom nyílik az egymáshoz viszonyításra, amely szükséges a reális énkép kialakításához, az énhatárok megtapasztalásához.

A gyermekek egymás közötti kapcsolatában így válik természetessé, hogy minden gyermek más, egyéni külső és belső tulajdonságokkal rendelkezik és így másságával együtt elfogadható

és szerethető. Társas együttműködés közben tanulják meg az egymásfelé fordulást, egymás segítségét, vagyis az **értelmes szeretetet**.

Tágabb társadalmi környezet

A gyermek szocializációját befolyásolják tágabb társadalmi környezetének hatásai is (pl. rokoni kapcsolatok, óvoda- és lakókörnyezet, média hatásai, kulturális hatások).

A társas környezet nyújt a gyerekeknek biztonságot, lehetőséget a kibontakozáshoz. A gyermekkori hatások nagymértékben befolyásolják majdani felnőttkori énjét.

a) Nevelési feladatok a gyermek és társas kapcsolatának alakításában

Közös tevékenység, munka során alakulnak ki a társas kapcsolatok és bontakoznak ki a csoportra jellemző erkölcsi szabályok, normák.

Cél: az erkölcsi tulajdonságok kialakítása, erősítése, fejlesztése az óvodapedagógus példaadásával és helyzetteremtésével. Az együttes tapasztalatok, élmények, tevékenységek a gyermekek között kapcsolatokat hoznak létre: barátságokat, szimpátián alapuló kisebb csoportokat. Megtanulják figyelembe venni a másikat, szocializációjuk felgyorsul, fejlődik felelősségérzetük, kötelességtudatuk, toleranciájuk.

Konfliktushelyzeteiket egyre inkább képesek egymás között igazságosan elrendezni. Az igényes türelem, a következetesség, az elvárás, a bizalom, az elismerés nem csak az egyes gyermeket formálja, hanem általa az egész csoportot. A **közösségi élet** biztonsága és nyugalma nagymértékben függ a csoport életét szabályozó szokásrendszer kialakításától. A szokások segítségével válik gördülékennyé a csoport élete. Fontos, hogy szabályaink nem merevedjenek meg. Egy-egy szokás megszűnését, megváltozását elsősorban a gyermekek fejlődése, a körülmények változásai kell, hogy meghatározzák (pl. alvásiigény fokozatos csökkenése, évszakváltás, ...).

Az óvodapedagógus feladata, hogy olyan szokásrendszert és napirendet alakítson ki, mely minden tevékenység elvégzésére megfelelő időt és helyet biztosít. A csoportszoba és az udvar játszórészének, életterének olyan elrendezése szükséges, amely lehetővé teszi a szabad mozgást, a tevékenységi formák sokszínűségét, ugyanakkor elvonulásra, "kuckójátékra" is lehetőséget nyújt.

Ilyen keretekben, kultúrált körülmények között elkerülhetővé válik, hogy időzavarral küzdjön a csoport.

A felnőtt őszinte, természetes magatartásával mutat mintát és viselkedésével jelzi elvárásait.

A gyermek mindennapi tevékenységének része a munka jellegű tevékenység, amely az **óvodai élet egészében érvényesülő folyamat**. Ahogy ez a tevékenység az idők során egyre önállóbbá válik (önkiszolgálás, naposi tevékenység, megbízások önálló teljesítése), ez a gyermekek egyre magasabb fokú együttműködését igényli. Eközben természetes módon alakul a gyermekek szociális magatartása, társas kapcsolata. A munka-jellegű tevékenységek megszervezésénél figyelembe kell venni a csoport összetételét (életkor, fejlettségi szint, szociokulturális háttér), mert a vegyes életkorú vagy nagyon eltérő fejlettségi szintű csoportban ügyelni kell arra, hogy minden gyermeknek legyen feladata, de egyik gyermeket se terheljük túl. A fejlesztés csak és kizárólag a gyermekek saját örömteli, örömmel vállalt tevékenységén belül valósul meg.

Mindennapi munkálkodásuk közben **egyre több információ és pontosabb tapasztalat birtokába jutnak** az őket körülvevő tárgyi világról. Munkajellegű tevékenységük során társadalmi környezetükről is **speciális ismereteket szereznek**. A negatív - és pozitív élethelyzetekben szerzett tapasztalatok - az óvodapedagógus tapintatos segítségével - közösen vezetnek el a kívánt változásokhoz. A gyermekeket munkájuk során ne csak a "megfelelni akarás" vezesse, hanem **természetes, észrevétlen módon** reagáljanak a külső szükségletekre, segítsenek önmagukon - vegyék észre, ha valamit meg kell csinálniuk. Feladatuk elvégzése során nem csak megtanulják az eszközök célszerű használatát, hanem **közben természetes módon fejlődnek**.

b) Feladatok a kommunikációs készségek kialakítása területén

A program lényeges része a **beszéd**, az **anyanyelv** és a **kommunikáció** fejlesztése. Csak kellő nyelvi fejlettséggel rendelkező gyermekek lesznek képesek az alapkulturtechnikák elsajátítására. A kommunikáció a beszéd és a gondolkodás egyik eszköze.

A kommunikáció egyszerre cél- és eszköz a társas kapcsolatokban. Célja a kapcsolat felvétele, az információ eljuttatása a másikkhoz, a társ reakcióiból (kommunikációs és metakommunikációs) a megértés ellenőrzése, a kapcsolat valamilyen szintű mélyítése. A kommunikáció és metakommunikáció elválaszthatatlan egymástól, a jelzések kiegészítik, helyettesítik, mélyítik vagy semlegesítik a szóbeli közlést. **Az egyéni fejlődés biztosításához** szükséges, hogy az **óvodapedagógus személyes példájával** (odafigyelés, meghallgatás, beszélgetés), kommunikációs helyzetek megteremtésével **ösztönözze a gyermekek közötti kommunikációt**, teremtsen lehetőséget a monológikus beszédre, ennek fejlesztésére, bővítse szókincsüket, gazdagítsa metakommunikációs ismereteiket (pl. érzelmeket jelző gesztusok, arckifejezések, testtartások, ...).

A gyermek beszéd és kommunikációs képessége elsődlegesen függ a családi szocializációtól, mely előnyös, vagy hátrányos helyzetet teremt a gyermek számára a közösségben.

Az óvodapedagógusnak **differenciáltan** kell foglalkoznia a nyelvi hátrányos helyzetű, a fejlesztendő és a kiemelkedően fejlett gyermekekkel.

Szükséges, hogy **a gyermek számára hiteles és elfogadható legyen a felnőtt mondanivalója**, mivel életkori sajátosságából adódóan elsősorban a metakommunikációra figyel.

Az anyanyelv használata végigkíséri az óvoda egész napi életét, a gyermekek minden megnyilatkozását, a felnőttek és a gyermekek kapcsolatát. A gyermekekre figyelő, jó beszédpéldát adó, jól artikuláló, választékosan beszélő környezet a gyermek nyelvi fejlődését pozitívan befolyásolja.

Később a beszéd és gondolkodás fejlődésével párhuzamosan alakul ki figyelmük a közlés verbális tartalmára.

A beszéd az önkifejezés fontos eszköze, ezért az anyanyelvi nevelésnél a szókincs bővítése, a sajátos nyelvi formák elsajátítása, a nyelvtanilag helyes beszéd, a mondanivaló árnyalt megfogalmazása a cél. Így az óvodáskor végére az önálló, rövid történet elmondása lehetővé válik.

Az óvodai anyanyelvi nevelés területén célszerű óvodapedagógus és logopédus olyan együttműködése, melynek során az érdekeltek pontosan ismerik saját és egymástól jól elkülöníthető, de azonos cél érdekében folyó feladataikat, munkamódszereiket.

A program sajátossága, hogy az anyanyelvi játékok számára külön időt biztosít - korcsoporttól függetlenül, de alkalmazkodva a gyerek életkori sajátosságához - és ezeket a játékokat beépíti a mindennapi életbe.

A **mese**, a **vers** ősi forrása az anyanyelvi nevelésnek, régi értékeket, hagyományokat, szokásokat közvetít a gyermeknek.

A közösen átélt örömeik és élményeik elszakíthatatlan szálakkal kötik össze az óvodapedagógust és a gyermekeket egymással és anyanyelvükkel. A mese és versmondás

lényeges elemeit - testbeszéd, tekintettartás, verbális emlékezet - az óvodapedagógus személyes példáján keresztül sajátítja el és gyakorolja a gyermek.

Az anyanyelvi nevelésnek és a játéknak egyaránt szerves része a **bábozás-dramatizálás**, melyen keresztül tükröződnek a gyermekek irodalmi élményei, kiegészülve hangulatukkal, kreativitásukkal, fantáziájukkal. A gyermek kifejezheti, átélheti, eljátszhatja saját érzéseit, érzelmeit

ezáltal fejlődik személyisége. A bábozáshoz, dramatizáláshoz szükséges eszközöket, díszleteket, kiegészítőket saját maguk is elkészíthetik barkácsolás keretében, ezzel a játék örömét az önálló alkotás élményével fokozva.

A gyermek és társas környezetének kapcsolatát alakító nevelési feladatok az alábbi területek fejlesztésére adnak lehetőséget:

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. tárgyak mozgatása közben változatos tempójú, ritmusú, irányú mozgások, dramatizálásnál állatok mozgásának utánzása).
- Egyensúlyérzék fejlesztése (pl. terítés, tárgyak hordozása).
- Finommotorika fejlesztése (pl. különböző fogások gyakorlása, bábkészítés).
- Szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztése (pl. terítés, környezet rendjének helyreállítása, bábok mozgatása).

Testsémafejlesztés

- Testrészek ismerete (pl. népi mondókák, simogatók, szoborjáték,...).
- Test koordinációja, oldaliság tanítása (pl. adott tárgyakhoz viszonyított testhelyzet, evőeszközök helyes elrendezése,...).

Percepciófejlesztés

- Vizuális fejlesztés (pl. játékpalcok elrendezése).
- Tapintásos észlelés fejlesztése (pl. minden munkajellegű tevékenységben a kéz szerepe.)
- Hallási észlelés fejlesztése (pl. a tevékenységek és eszközök jellemző hangjai).
- Auditív ritmus fejlesztése (pl. "kakukk-tojás" játék, mondókák).
- Auditív memória fejlesztése (pl. állathangok felismerése, utánzása).
- Auditív zárttság fejlesztése (pl. "Mi hiányzik?" játék).
- Térpercepció fejlesztése (pl. tér mozgásos észlelése munkavégzés közben).
- Jobb-bal térbeli irányok kiemelt gyakorlása (pl. terítés, rendrakás).
- Keresztcsatornák fejlesztése (pl. a hallott feladat megvalósítása cselekvésben, finommotorika összekapcsolása beszéddel).

Verbális fejlesztés:

Természetes módon a kommunikáció, az anyanyelvi- és irodalmi nevelés célja és egyben eszköze is a verbalitás. Szóbeli kifejezése minden tevékenységnek, élménynek a gyermek és társas környezete kapcsolatában.

2.2.2. A gyermek természeti és tárgyi környezete

A haladó, korszerű pedagógiai - pszichológiai kutatások eredményeit felhasználva az óvodai nevelésben akkor leghatékonyabb az ismeretek átadása, **ha a gyermekeknek minél sokoldalúbb, túlzásoktól mentes tapasztalat szerzésre és élményszerű átélésre adunk lehetőséget.**

Ily módon valósul meg a komplexitás a nevelési feladatok realizálásában.

a) A környezet megismerése

A környezet megismerésére nevelés **célja**, hogy a gyermekek minél több tapasztalatot (mozgásos és érzékszervi) szerezzenek az őket körülvevő természeti és társadalmi környezetből életkoruknak megfelelő szinten. Ez azért szükséges, hogy teljes biztonsággal tájékozódjanak és igazodjanak el környezetükben. A gyermek **tapasztalataira, élményeire támaszkodva** kell új ismereteket nyújta-ni, illetve a meglévőket mélyíteni, rendezni. Eközben építhetünk a gyermek **spontán érdeklődésére**, kíváncsiságára, érzelmeire, megismerési vágyára.

A környezet megismerésére nevelés során kialakulnak a gyermekben a kultúrált élet szokásai, az elfogadott viselkedési formák, az érzelmi és erkölcsi viszonyok. A környezet minél átfogóbb megismertetése azért is szükséges, mert általa közvetítjük az egyetemes, a nemzeti kultúra értékeit, hagyományait, az adott tájra, helységekre jellemző néphagyományokat. Hagyományok által őrizhetjük meg a tudást, tapasztalatot, melyet elődeink felhalmoztak. Ha mindehhez hozzájárul az óvodapedagógus érdeklődése, lelkesedése, empátiás készsége, színes egyénisége, biztos, hogy gyermekeink **megszeretik** környezetüket, **ragaszkodnak** ahhoz, s megfelelő ismeretekkel rendelkezve **eligazodnak** benne.

A környezet megismerésére nevelés hagyományos témái kevésbé behatároltak, s ezáltal tartalmi és módszertani ötletek kipróbálására is lehetőséget nyújtanak. A témák szinte kínálják a valóság megtapasztalásának, a játékos cselekedtetés lehetőségét. Az óvodapedagógus a témák válogatása közben a lakóhely, a környezet sajátosságaihoz igazodjon, nem elvont ismereteket kell közvetítenie.

A természeti és társadalmi környezeti témái az ezekről szerzett tapasztalatok, ismeretek az életkor előrehaladtával lineárisan bővülnek és koncentrikusan mélyülnek. Ez teszi lehetővé az alapos megismerést. **A környezet megismerése áthatja a gyermek életét, az óvodai tevékenységek egészét.**

A spontán játékokhoz kapcsolódva, az önkiszolgáló tevékenységbe építve, az óvodapedagógussal történő beszélgetés során, séta, kirándulás, udvari tevékenység közben legalább olyan hatékonyságot érhetünk el, mint a tudatos kezdeményezéseken,

foglalkozásokon. **A természeti és társadalmi környezet témakörei átfogják, körülölelik a többi nevelési területet.** Maguk a természeti és társadalmi témakörök is több ponton kapcsolódnak, összefüggnek egymással. (Pl. testünk-családi-évszak témánál, séták, kirándulások alkalmával természetes módon ismerkednek és gyakorolják a helyes közlekedést ...).

A fejlesztő program megvalósítása során **azokat a módszereket lehet hatékonyan alkalmazni,** előnyben részesíteni, **amelyek igazodnak a gyermekek életkori sajátosságaihoz. Mozgásos játékokra, cselekvésre és az érzékszervi megtapasztalásra épülnek.** Az óvodai tanulási folyamat a gyermek számára legyen érdekes, jó példa. A gyermeket alkalmassá kell tenni a megfigyelésre, elsősorban látni kell megtanítani. A folyamatos és alkalmi megfigyelésekkel le

hetővé tehetjük a gyermekek számára, hogy maguk fedezzék fel környezetüket. Folyamatos megfigyelést igényelnek pl. az évszakok, az időjárás elemeinek változásai, az évszakra jellemző jegyek, színek megfigyelése, az évszak esztétikája. Alkalmi megfigyelésekre sokszor kínálkozik lehetőség egy-egy érdekes jelenség, cselekvés, tevékenység stb. kapcsán. A környezet megismerésére nevelésnél igen fontos, hogy **ne legyünk foglalkozáscentrikusak.** Az óvodapeda-

gógus arra törekedjen, hogy amit csak lehet a **helyszínen, a természetben, élőben figyeltesen és tapasztaltasson meg a gyermekekkel.**

A környezet megismerésére nevelésnek fontos szerepe van a gyermekek nevelésében, hogy általa, a felnőttekkel együttműködő, kreatívan gondolkodó, érdeklődő gyermeket neveljünk.

b) A környezetünk mennyiségi és formai összefüggései

Cél: a minket körülölelő **világ mennyiségi, formai, kiterjedésbeli összefüggéseinek felfedezése, megtapasztalása játékos formában,** a gyermekek igényeihez, ötleteihez igazodva. **Feladata:** a gyermekek **matematikai érdeklődésének felkeltése, az elemi ok-okozati összefüggések felismertetése,** megtapasztalása. Pozitív viszony kialakítása a problémahelyzetek megoldásához, **a logikus gondolkodás megalapozása.**

A környezet megismerése közben matematikai tapasztalatok birtokába is jut a gyermek. **Matematikai fogalmakkal a mindennapi életben állandóan találkozik, így szinte természetes módon ismerkedik meg velük.** A matematikai kifejezések először passzív szókinccsé válnak, később azonban egy részük beépül beszédükbe. **Az óvodapedagógus feladata** az, hogy **figyelje** a gyermekeket, megismerve érdeklődésüket, képességeiket, **előkészítse és megtervezze** az egyénekre szabott fejlesztési területeket. Minél több érdekes problémahelyzetet hozunk létre, annál inkább **aktivizáljuk a gyermekeket a logikus gondolkodásra.** Ha a felvetett probléma érdekli őket, belső készítés hatására igyekeznek ezt megoldani. Hagyjuk a gyermeket saját logikája szerint gondolkodni, ha a kínákozó lehetőségek közül nem fedezi fel mindegyiket, próbáljuk rávezetni, több oldalról megközelíteni, de semmiképpen ne oldjuk meg a feladatot helyette, hanem tartsuk ében érdeklődését, míg rá nem jön minden variációs lehetőségre. Ezzel fejlődik logikus gondolkodásuk, problémafelismerő és megoldó készségük. A funkcióöröm és a megerősítés hatására sikerélményhez jutnak a cselekvésben és a gondolkodásban.

c) Környezet és esztétika összefüggése

Az esztétikai nevelés magában foglalja a gyermek tágabb természeti és társadalmi környezetéről szerzett benyomásait, ismereteit is. A gyermek közvetlen környezetében találkozik először a hangok, illatok, színek, formák, ritmus világával, az élővilág mozgásával, állandó változásával. Élményei, tapasztalatai, ismeretei ezekre az ingerekre épülnek, amelyeket az óvodai nevelés komplex módon építi be az esztétikai nevelésbe. A társadalmi hatásokat az óvoda kevéssé tudja befolyásolni, ezért azokra a nevelési területekre helyezük a hangsúlyt, melyeken belül az óvoda koncentráltan tud nevelő hatást kifejteni, igényességre nevelni.

Ábrázolás

A gyermekek ábrázolótevékenysége **a vizuális nevelési lehetőségek legfontosabbika**, mégiscsak egyik, meglehetősen szűk dimenziója, hiszen a vizuális nevelés az óvodai nevelés egészét

áthatja. **Az ábrázoló tevékenység a tárgyi világ megismerését, feldolgozását, újraalkotását teszi lehetővé a gyermek számára.**

Az ábrázolótevékenység **célja** nem maga a tevékenység során létrejövő bármiféle alkotás, annak esztétikai értéke, hanem maga **az örömteli cselekvés**. A létrejövő "Mű" csak mint jelzés, - mint a gyermek gyakorlati ismeretének, érzelmi életének, kezűgyességének leképezése - kezelendő. A nevelési cél a vizuális észlelés, emlékezés, képzelet, a vizuális gondolkodás pontosabbá, könnyedebbé tétele, az intellektuális látásmód kialakulásának megalapozása.

Ennek kibontakoztatásához elsődlegesen minél több, mélyenható - egyéni és közös - élményre van szükség, ami a vizuális bevéssődést is pontosabbá teszi. Ha a gyermek mindennapi életében, játékában az ábrázoló tevékenységek, technikák, minél több lehetősége épül be, a **technikák gyakorlására, pontosítására** - eleinte gyakorló játék szintjén - minél több ideje, lehetősége nyílik, előbb utóbb elér arra a technikai szintre, amikor "Művei" kifejezővé válnak, **tükrözik a világról szerzett ismereteit, de elsősorban érzelmi megnyilvánulásait.**

Feltétlenül hagynunk kell, hogy a gyermek saját szintjén, saját elgondolásai szerint, saját élményeit alkossa újra. Ebben csak akkor segítsük, irányítsuk, ha elakad, ha a gyermeknek van szüksége instrukcióra. Ilyen lehetőségek mellett a gyermeki fejlődés **mozgatórugója az önfejlesztés** lesz, hiszen a gyermek is arra törekszik, hogy alkotásai egyre inkább hasonlítsanak a valóságra. Azoknak hiányosságai újabb, pontosabb megfigyelésre készítetik, s ennek eredményei tükröződnek későbbi alkotásaiban. Így válik a vizuális önkifejezés "nyelvi" erővé, amit a világról tud, ábrázolásában is el tudja mesélni, **amit nem tud ábrázolni, azt hozzáméséli**. E tevékenység közben erősödik önkifejezése, esztétikai érzéke, pontosabb ismereteket szerez a tárgyi világról - s egyben önbizalma is erősödik, hiszen ez az a tevékenység, amelyben nem lehet "rosszat" létrehozni, két paca egymás mellett - hát még ha összefolyik! - szép, már "műnek" számít. Alkotó tevékenysége épüljön a játékra, kezeljük a játék egy formájaként, - ami nem zárja ki azt, hogy főleg a nagyobbakkal szervezzünk néhány együtt alkotási alkalmat, ami lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek egymástól is inspirációt kapjanak!

A környezet, az anyanyelv, irodalom kölcsönhatása

Az óvodai anyanyelvi-, irodalmi nevelés (egymástól elválaszthatatlan) az óvodai élet egészét átható folyamat.

Cél a nyelv szépségének, kifejezőerejének megismertetésével, a helyes nyelvhasználattal, mondatszerkesztéssel a **biztonságos önkifejezés megalapozása**, a korosztálynak megfelelő irodalmi élmények nyújtásával az **irodalmi érdeklődés felkeltése**.

Feladata az anyanyelv megismertetésén, az irodalmi érdeklődés felkeltésén túl a változatos irodalmi élmények közvetítése (mondóka, vers, verse-mese, mese, bábjáték, dramatizálás).

Az óvodapedagógus feladata, hogy a gyermekek életkorának, nyelvi fejlettségének - melyet meghatároz a család szociokulturális háttere -, érdeklődésének megfelelő beszédhelyzeteket teremtsen és irodalmi alkotásokat válasszon. az irodalmi anyagot úgy állítsa össze, hogy tartalmazzon mondókát, verset, mesét, elbeszélést, folytatásos történetet. A napi tevékenység során többször is mondhat - a helyzethez illő - mondókát, rövid verset.

Főleg 3-4 éves korban nagy jelentőségű - testi kapcsolat iránti gyermeki igény kielégítésén túl a simogatók, tapsoltatók, lovagoltatók ... - ritmusa, lüktetése, egyszerű szövege nyugtatóan hat a gyermekekre. Az óvodapedagógus közvetítsen a gyermekeknek a természeti környezetet megjelentető irodalmi alkotásokat (mese, vers, elbeszélés). Teremtsen alkalmat arra, hogy a

gyermekek eljátsszák, elmondják, elbábozzák kedvelt meséiket, de adjon lehetőséget az általuk kitalált történetek elmondására is, vagy a már ismertek másfajta cselekményszövevére, befejezésére is.

Ének, zene, énekes játék

Az óvodai zenei nevelés **célja a zene iránti érdeklődés felkeltése, befogadására való képesség megalapozása**. Fontos a gyermekek zenei hallásának, ritmusérzékének, érzékelési készségének, harmonikus, szép mozgásának fejlesztése. A zenei nevelésnek a gyermeki lét egészét át kell hatnia. A zenei anyanyelv alapozása szoros kapcsolatban van a nyelv kifejező gyakorlásával. A magyar zenei nevelés szilárd alapja a **közös ének**, mely hordozza és gazdagítja az anya-nyelvi örökséget. Olyan szavakkal is találkozik a gyermek, amelyeket hétköznapi beszédünkben már nem fedezhet fel, s ezek megértését a játékszituáció segíti.

A zenei képességfejlesztési anyag feldolgozása az óvodákban használt, elterjedt zenei nevelést segítő szakirodalom (Forrai Katalin: Ének az óvodában) alapján történik. Fontos a zenei képességfejlesztéssel párhuzamosan, hogy gyermekeink örömmel, érzelmi gazdagsággal, felszabadultan énekeljenek.

Egy-egy gyermekdal valódi dráma, a gyermekek feszültséggel teli helyzeteket élnek át, a játék végére ezek oldódnak. Eközben dolgozik a képzelet, az intellektus, a gyermek emberi kapcsolatokban való eligazodást tanul, közben fejlődik esztétikai, viselkedési és magatartási kultúrája. **Alapvető, hogy a megfelelő légkör biztosítsa az érzelmi motiváltságot**. Az ének, a zene segít ebben, hiszen a dal ritmusa, lüktetése önmagában is mozgásra serkent.

d) Környezet és természetvédelem feladatai

A természetvédelem lényegét egy kínai bölcs mondás hűen tükrözi:

"Ha a jövő évről akarsz gondoskodni - vess magot,
Ha egy évtizeddel számolsz - ültess fát.
Ha terved egy életre szól - embert nevelj!"

A fenti célt az óvodában úgy valósítjuk meg, hogy az általunk nevelt gyermekekben **megalapozzuk a természet megismerésével a természet szeretetét, a természet tisztaságának, szépségének védelmét.**

Az a gyermek, aki megismeri, megbarátkozik a természet szépségeivel, törvényszerűségeivel, a természeti folyamatok kölcsönhatásaival, később természetes módon védi is ezeket az értékeket. Várhatóan felnőttként környezetvédő életmódot fog élni, megértve azt, hogy **az ember a természet elválaszthatatlan része.** Óvodáskor végére kialakulnak a gyermek alapvető személyiségjegyei, ezért fontos feladatunk ebben az életkorban a napi életet átható, tudatos természetszeretete, gondozásra nevelés. A gyermek érzelmi alapon válogat a család, az óvoda által nyújtott hatásokból. Ezért törekedjünk arra, hogy a gyermeket olyan hatások ériék, amelyek környezetük felfedezésére, a rácsodálkozásra ösztönzik őket. Ehhez arra van szükség, hogy nyugodt, békés körülmények között módja legyen szemlélődni az őt körülvevő világ rejtelseiben, s minden érzékével megtapasztalhasa azt. (Úgy, hogy se a természetben, se önmagában ne tegyen kárt!) Hívjuk fel figyelmét arra, hogy a természet látszólagos nyugalma mögött folyamatos változás rejlik!

"A Földet nem nagyapáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön." (indián közmondás)

A környezet megismerésében valósul meg komplex módon a tradicionális nevelési területek minden feladata (anyanyelvi-, irodalmi-, zenei-, matematikai-, vizuális nevelés.) a természetes gyermeki megnyilvánulások eszközével.

A nevelési feladatokban megvalósítható fejlesztési célok

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. séta, kirándulás, hosszúság mérése lépéssel, ugrással, dalos játékok, ...).
- Finommotorika fejlesztése (pl. sütés, főzés, kertápolás, applikációs képek összerakása, hógolyógyúrás, építés, ábrázolási technikák, területmérés lefedéssel).
- Szem-kéz koordináció fejlesztése (pl. babaöltöztetés, ütőhangszerek használata, magasságmérés építéssel, öltözködés, zöldségaprítás, virágültetés).

Testséma fejlesztés

- Testrészek ismerete (pl. tükör használat, orvosos játék, mondókák, táncos mozdulatok, sarok koppantás, emberábrázolás,...).
- Meghatározott testrészekre koncentráció (pl. szánkózás, homokozás, öltözködés, "Tüzet viszek" dalos játék, ujjal való festés, tenyérynymat, ...).
- Testfogalom fejlesztése (tudatos ismerete a testrészeknek).

Percepció fejlesztése:

- Vizuális időrendiség felismerése (pl. "Rakd sorba", mese képeinek sorba rendezése időrend szerint,...).
- Különböző alakok, formák megismerése ("Mi változott meg?", halmaz képzés, ...).
- Vizuális memória fejlesztése (pl. munkafeladatok utánzása, "Mi változott meg?", emlékezet utáni ábrázolás, emlékezet után minta kirakása, ...).
- Térpercepció fejlesztése (tér bemozgása játék, foglalkozás közben, ...).
- Taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával ("Keresd a kezdetet!", tapintott tárgy szóbeli jellemzése, ...).
- Hallási észlelés fejlesztése (pl. állathangok felismerése, utánzása, hangszerek hangjának felismerése, dalos játékok, természet hangjai,...).
- Keresztcsatornák fejlesztése (pl. közlekedési játék: "Csukd be a szemed, mondd meg, mi ment el melletted?" mozgáskor elmondása szóval, tapintott tárgy szóbeli jellemzése, ...).

III. A Komplex Prevenációs óvodai program alkalmazásának feltételrendszere

1. AZ ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

Az óvodapedagógus alapvető feladata, hogy maximálisan biztosítsa a gyermek alapvető szükségletét, az **érzelmi biztonságot**. Úgy szervezi az óvodai környezetet - személyi és tárgyi feltételrendszer -, hogy az hatásrendszerével elősegítse minden gyermek számára az optimális fejlődési folyamatot.

A szakmában elfogadott általános elvárások közül (pl. tolerancia, nyitottság, elfogadó attitűd, szeretetteljesség, következetesség, ...) kiemelten fontos, hogy az óvodapedagógus nevelő-

fejlesztő munkája során mindig vegye figyelembe a gyermekek egyéni képességét, tehetségét, fejlődési ütemét, szociokulturális háttérét, **segítse tehetsége kibontakoztatásában**, valamint **hátrányos helyzetéből való felzárkóztatásában**.

1.1. A gyermek és környezete sokoldalú megismerése

Ahhoz, hogy az óvodapedagógus a fenti követelményeknek megfeleljen, először a gyermeket és annak környezetét, **szociális háttérét kell megismernie**. Ehhez nyújt segítséget az első családlátogatás (mely megelőzi a gyermek óvodába lépését) és ennek alkalmával közösen kitöltött személyiséglap. A családlátogatás során képet kap a gyermek környezetéről, a szülők nevelési attitűdjéről, esetleges nevelési problémáiról, benyomásokat szerez a gyermekről. Fontos, hogy az óvodapedagógus úgy kérdezzen, hogy kérdéseiből kitűnjön **az együttműködési készség, a segíteni akarás**.

Miután egy kezdeti képet kapott a gyermekről, így tervezheti az egyéni érési folyamathoz igazított, differenciált fejlesztési feladatokat, lehetőség szerint a családdal összhangban. A szülőkkel való **rendszeres kapcsolattartás** fontos feladat, szükség van a **családdal való együttműködés** érdekében arra, hogy rendszeresen tájékoztassa az óvodapedagógus és a szülő egymást a gyermekkel kapcsolatos fontos információkról, a gyermek fejlődéséről, fejlettségéről.

1.2. A gyermek érési folyamatához igazított differenciált tervezés

Fejlesztésről akkor beszélhetünk, ha a foglalkozások szintje egy lépéssel megelőzi a gyermek aktuális fejlettségi szintjét. **Nem feltétlenül az életkor határozza meg a tervezés tartalmát.** Az óvodás korosztály számára a **kötetlenség** a legalkalmasabb tevékenységi keret, foglalkozási forma. Kötetlenségként éli meg a gyermek, melyben **az óvodapedagógus tudatosan és tervszerűen biztosítja fejlődéséhez szükséges, differenciált tevékenykedés feltételrendszerét.** Ez a foglalkoztatási forma megkívánja az óvodapedagógustól, hogy **ismereteit folyamatosan bővítse**, felkészüljön a gyermekek kérdéseire. Tehát **tudatosságot, nagyobb szervezési, áttekinthető képességet és nagyfokú kreativitást igényel.**

Kötetlen foglalkozás alkalmával a gyermekek érdeklődése alapján mindig változó létszámú és személyi összetételű kis csoporttal foglalkozik egyszerre az óvodapedagógus. **A kisebb lét-**

számból adódóan nagyobb lehetőség nyílik az egyéni bánásmód és a differenciált foglalkoztatás megvalósítására, a gyermek fejlődési ütemének figyelembe vételére.

Az óvodapedagógusnak figyelnie kell a kezdeményezéstől távol maradó gyermekekre, hogy játékuik zavartalan legyen, illetve ők se zavarják a foglalkozáson résztvevő társaikat.

A gyermekek érdeklődése szerint az elkezdett tevékenységek délután, esetleg napokon keresztül is folytathatók. Ehhez a két óvodapedagógus összehangolt munkája szükséges.

Ügyeljünk arra, hogy témakörökhöz kapcsolódó tevékenységekből sorozatosan ne maradjon ki egy gyermek sem.

A kötetlen foglalkozási forma már önmagában differenciálást tesz lehetővé, hiszen a gyermek választ, differenciál saját képességei alapján. Az óvodapedagógus joga és feladata, hogy csoportja ismeretében, adott témakörben és szituációban a kötött, vagy kötetlen foglalkozás lehetőségét választja-e.

A kötött foglalkozás választása esetén is törekedni kell az oldott, családi légkör megvalósítására. Szakítani kell az eddigi merev keretek alkalmazásával (pl. körbe ültetés, frontális foglalkoztatási forma túlsúlya, direkt módszerek). **A kötött és kötetlen foglalkozást egyaránt hassa át a játékoság, az élményt adó, oldott légkörben való cselekvés. Fontos a két foglalkoztatási forma között az ésszerű arány kialakítása.**

Ha azt tapasztaljuk, hogy egy gyermek bizonyos funkciójában (funkcióiban) lemaradt, vagy tartósan stagnál (ez nyomonkövethető a fejlettségmérő lapon), abban az esetben az óvodapedagógusnak vissza kell térnie a gyermeknek arra a szintjére, amelyben még biztonságosan mozog (vagyis a mozgáshoz, a cselekvéshez), és fokozatosan terhelve, nehezítve a feladatokat kell őt eljuttatni a következő szintre. Időt és lehetőséget kell biztosítani az egyik területen hiányosan elsajátított, vagy gyakorlásra szoruló ismeretek más területen való elmélyítésére, korrigálására. A korrigálható lemaradások nagyrészt megelőzhetők azzal, hogy azok természetes módon fejlesszék a gyermekek képességeit (pl. mozgásos játékeszközök, logikai játékok, ...).

A prevenációs program alkalmazása során jobban felfedezhetők azok a gyermekek, akik bizonyos területen speciális kiemelkedő képességekkel rendelkeznek. Az óvodapedagógus feladata:

- szülő figyelmének felhívása a gyermek kiemelkedő képességére,
- megfelelő tárgyi feltételek biztosítása a tehetség kibontakoztatáshoz,
- az óvodapedagógus folyamatos felkészülése a speciális képességek támogatásához,
- differenciált egyéni bánásmód tudatos alkalmazása.

1.3. A fejlődés nyomonkövetése, az eredmények elemzése, szükséges korrekciója

A gyermek fejlődését az erre szolgáló fejlettségmérő lapon tudjuk nyomon követni az óvodába lépéstől az iskolakezdésig.

Fontos, hogy az óvodapedagógus vezesse és az ebben rögzített információkat folyamatosan felhasználja munkája során.

A fejlettségmérő lapokat ne "kampányszerűen", a gyermekeket a csoportból kiemelve, felmérés jelleggel vezessük, hanem **a mindennapos életben, tudatosan megfigyelt fejlettségi szintet rögzítsük**. Bizonytalanság esetén természetesen nem tilos - játékos formában - egyénileg megbizonyosodni arról, hogy a gyermek egy-egy funkciójában elért-e már bizonyos szintet, de ezt a módszert ne alkalmazzuk rendszeresen!

A gyermek tudatos megfigyelése mellett az óvodapedagógus saját munkájának eredményességét is nyomon tudja követni, illetve a gyermek folyamatos fejlődését elsősorban önmagához, de társaihoz, saját korosztályához képest is tudja viszonyítani.

A gyermek fejlődését állandóan kontrollálja az óvodapedagógus, ehhez segítséget nyújt a fejlettségmérő lapon kívül a megfigyelési szempontsor, melyet célszerű havonta újra és újra felülvizsgálni.

A felmérések alapján mutatózó eltéréseket a gyermekhez igazodva szükséges korrigálni.

Az óvodai nevelési folyamat eredményeként eljut a gyermekek többsége az óvodáskor végére az iskolakezdéshez szükséges fejlettségi szintre.

2. SZERVEZETI ÉS IDŐKERETEK

2.1. Csoportszervezés

Az óvoda hagyományait, adottságait, lehetőségeit figyelembe véve, a **helyi adottságok és az óvodapedagógus attitűdje alapján szervezhető homogén és heterogén életkorú csoport is**. A program keretjelleget ad arra, hogy az ország bármely településén (falu, város), függetlenül a csoport összetételétől, szervezeti kereteitől (homogén, heterogén életkor), létszámától (optimális létszámhoz közelítve) a helyi adottságokhoz, lehetőségekhez alkalmazkodva megvalósítható legyen.

A program **hatékonyságát nem a csoport szervezeti kerete határozza meg, hanem az óvodapedagógus** felkészültsége, rugalmassága, kreativitása, empátiája, helyzetfelismerése, azaz **egész egyénisége**.

A heterogén életkorú csoportnál előnyös - éppen az életkori sajátosságok miatt - az oktatási törvényben előírt minimális létszám megtartása, hiszen az óvodapedagógustól sokkal nagyobb figyelemmegosztást, differenciálási képességet, toleranciát, rugalmasságot követel.

2.2. Napirend, hetirend

A napirend, hetirend kialakítása helyi adottságok, igények, lehetőségek, hagyományok figyelembe vételével, a helyzethez rugalmasan alkalmazkodva történjék.

A jól kidolgozott **napirend** a maga rugalmas változásaival lehetőséget ad az óvodai élet egészében az elmélyült tevékenykedésre, megfelelő időt biztosítva arra, hogy a gyermekek minden tevékenységüket befejezzék, pontosan elvégezzék.

Az elmélyült érdeklődéssel, belső motivációval folytatott tevékenységhez, valódi aktivitáshoz nyugalom, kiegyensúlyozott légkör, értelmes fegyelem szükséges.

A szeptember 1-től május 31-ig terjedő időszak napirendjét a fentiek szerint, a gyermek biológiai (életkor, alvás-, mozgásigény-, étkezés rendszeres időpontja), társas szükségleteit szem előtt tartva alakítsa ki az óvodapedagógus.

Mivel a nevelés nem zárul le május 31-én, ezért a nyári időszak (június 1-től augusztus 31-ig) tartalmaz, a gyermeki szabadságot tiszteletben tartó, gondosan megtervezett legyen.

Az év közben már kialakított szabályok, szokások megtartásával az óvodapedagógus a nyári élet megtervezésénél adjon lehetőséget a gyermeknek arra, hogy az évszak örömeit szabadabban élvezze és kötetlenebb formában biztosítson változatos tevékenységet, lehetőséget a fejlődésre.

A **hetirend** ne napokhoz kötött tevékenységeket jelentsen, hanem egy-egy környezeti téma köré csoportosítva, azt körbejárva dolgozza fel az élményeket, tapasztalatokat, ismereteket a különböző foglalkozási területeken keresztül. Kivételt képez a testnevelés a tornateremmel rendelkező intézményeknél.

2.3. Tevékenységi formák idő- és szervezési jellemzői

Az óvodai életrend megszervezésénél **maximálisan biztosítsuk a gyermeki jogokat** (vallási, nemzeti, etnikai), vegyük figyelembe a napi élet szervezésénél a **gyermek aktuális állapotát, szükségleteit, érdeklődését, terhelhetőségét**. Mindezek kielégítésére indirekt, a **gyermeki aktivitást biztosító módszereket alkalmazzunk**.

A program alkalmazásakor az óvodáskorú gyermek **fő tevékenységét, a játékot vesszük kiinduló pontnak**. Ebből következik, hogy a legtöbb időt a napirendben erre a tevékenységre fordítjuk.

A játékban megvalósíthatók a különböző fejlesztési feladatok, melyekhez az óvodapedagógusnak megfelelő időt, helyet és eszközt kell biztosítania, valamint olyan légkört, ahol a gyermek felszabadultan tevékenykedhet és választhat a lehetőségek közül.

4. SZEMÉLYI ÉS TÁRGYI FELTÉTELEK

a) Személyi feltételek

1. A közoktatási törvényben meghatározott **felsőfokú szakirányú végzettség** (óvodapedagógus) mellett elengedhetetlen a pedagógus **kreativitása**, az **ismeretanyag** csoportra, gyermekre lebontott **tudatos, tervszerű, alkotó alkalmazása**.

2. A Program bevezetésénél jó, ha a nevelőtestületben már van olyan pedagógus, aki elvégezte a **"Fejlesztő pedagógus" tanfolyamot**, részt vett az elméleti és gyakorlati továbbképzésben. A program alkalmazásánál távlati cél, hogy a nevelőtestület minden tagja megszerezze a fejlesztőpedagógusi tanúsítványt, így biztosítva az óvoda egységes nevelési koncepcióját.

3. A pedagógiai, pszichológiai kutatások eredményei, az óvodai nevelési programok sokszínűsége szükségessé teszik a pedagógusok **rendszeres belső- és külső továbbképzését, önképzését**. Ezt segítik a helyi munkaközösségek, a helyi pedagógiai szakmai szolgáltató intézmények, ezek megyei és országos szintű szervezetei.

b) Tárgyi feltételek

A program indításakor speciális eszközöket, **plusz erőforrásokat nem igényel, csak a meglévő eszközök tudatosabb, célszerűbb felhasználását**, ezért az ország bármelyik óvodájában és

a speciális nevelést nyújtó intézményekben is alkalmazható. Az óvodai alapeszközöket kiegészítve a program eredményességét, hatását erősítik a következő eszközök:

1. Egész alakot láttató tükör

A testséma fejlesztés fontos és hasznos kelléke, sok játéklehetőséget hordoz magában. Segítségével a gyermek képet alakíthat ki önmagáról, testéről, fejlődik "én" tudata.

2. Lateraritást jelző karszalag

A kéz, később a test jobb-bal oldalának megkülönböztetését segíti a testnevelési foglalkozáson (de játékidőben is) a jobb csuklón viselhető színes szalag, gumi pánt.

3. Fejlesztő játékok

A játékeszközök vásárlásánál fontos az óvodapedagógus tudatos odafigyelése arra, hogy melyik játék milyen részképességet fejleszt felhasználásakor.

4. Mozgást fejlesztő tornaszerek, napi játékos használatra

A testnevelés foglalkozáson felhasznált eszközök közül néhányat célszerű a csoportszobában is felhasználni. Ezzel a gyermekek játékidőben is gyakorolhatják a mozgásfejlesztő feladatokat, illetve újabb játékokat is kitalálhatnak. A speciális, a mozgásfejlesztő terápiákban is alkalmazott eszközöket (pl. rugós deszka, füles labda) elsősorban az arra rászoruló gyermekek veszik el először, de a többiek is szívesen használják.

5. Hagyományos óvodai játékok, eszközök, berendezési tárgyak

A meglévő eszközök tudatosabb használata a Program szellemében. Újak vásárlásánál is ezeket a szempontokat érdemes előtérbe helyezni.

4. ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS

1. A fejlesztőmunka hatékonyságának ellenőrzése pedagógiai-diagnosztikai eszközökkel

A Komplex Prevenció óvodai Program deklarált célja a harmonikus személyiségfejlesztés olyan szintű megvalósítása, amely biztosítja a sikeres iskolakezdést és iskolai beilleszkedést. A program kiemelten kezeli a tanulási képességek élettanilag adekvát eszközökkel történő indirekt fejlesztését.

A célok eléréséhez szükséges a fejlesztő folyamat ellenőrzése, az óvodába lépéstől az óvoda elhagyásáig. Ez magában foglalja egyrészt a gyermek és környezetének, fejlődési jellemzőinek, másrészt az óvodapedagógus nevelői hatékonyságának tudatos nyomon követését. Ezt szolgálják programunkban a **kísérletileg kipróbált pedagógiai diagnosztikai eszközök**.

- **A személyiséglap** szempontjai alapján - tájékozódhatunk a család szocio-kulturális jellemzőiről, a nevelési légkörről, a leggyakrabban alkalmazott nevelői eljárásokról. Fontos kérdéseket tartalmaz a gyermek korai fejlődésére vonatkozóan, amelyek felderíthetik a terhesség - szülés alatt és a csecsemőkorban elszenvedett traumákat. A korai szakasz fejlődési

üteméről szerzett információ feltárhatja a jelenlegi problémák gyökerét. Jó eszköze az anyával való kapcsolatfelvételnek is.

- A **megfigyelési szempontok** abban segítik az óvodapedagógust, hogy az óvoda mindennapi életében a szabad és szervezett foglalkozások alkalmával felfigyeljen a gyermek jellegzetes viselkedésmódjaira. A benne felsorolt viselkedési tünetegyüttesek speciális jelzői az enyhe agyi diszfunkciónak, hyperaktivitásnak, a potenciális tanulási zavarnak. A megfigyelési szempontok segítségével könnyen kiszűrhetők a részfunkciózavaros gyermekek és a szükséges támogató nevelés egészen korán elkezdhető.
- A **fejlettségmérő lapok** a gyermeki fejlődés folyamatának megragadását teszik lehetővé az óvodába lépéstől az óvodáskor végéig. **Fő területei:** mozgásfejlettség, testséma, a téri tájékozódás, térbeli mozgás fejlettsége, az értelmi fejlettség, a finommotoros koordináció fejlettsége, a nyelvi kifejezőkészség és a gyermek szociális fejlettsége, szociális érettsége. A jelzett pszichikus struktúrák a tanulási képesség meghatározói, illetőleg az iskolára való alkalmasság biztosítékai. Programunk ezek kiemelt fejlesztését vállalja fel, ezért a fejlesztési feladatok megtervezéséhez a folyamatos szintbemérés elengedhetetlen. A "fejlettségmérő lap" olyan szempontokat és feladatsorokat tartalmaz, amelyek idegéletteni, fejlődéslélektani megalapozottságúak, de a gyermek mindennapi tevékenységében előfordulók, az óvodapedagógus által játékosan mérhetők. Rutinos teljesítésük csak

óvodáskor végére várható el, illetőleg az iskolai érettség, alkalmasság csak a rendszeres, jó megoldások birtokában állapítható meg. Vezetése lehetőség szerint természetes helyzetben - a feladathelyzetben - alkalmazott megfigyelésen alapuljon, esetenként játékos egyéni vizsgálaton. Országos standardizálása folyamatban van.

4.2. Programellenőrzés és értékelés

A óvodavezető feladata a program végrehajtásának átfogó ellenőrzése, értékelése. Ehhez a munkához szükség szerint javasolt a szaktanácsadók, szakszolgálatok, szakemberek tudatosabb igénybe vétele (pszichológus, fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus, egyéb speciális szakemberek).

A program választása a nevelőtestület és az óvodavezető közös elhatározásából történjen, hatékonysága csak így biztosítható a helyi adottságokra adaptálva.

Az óvodai munkaközösségek szerepe annak ösztönzése, hogy az óvodapedagógusok egymás tapasztalatait, ötleteit megismerjék, segítsék egymás gyakorlati munkáját. Speciális munkaközösségek kialakításánál vegyék figyelembe a tagok elméleti és gyakorlati tapasztalatait, érdeklődési körét. A programhoz szervezhető például komplex munkaközösség, fejlesztés a gyakorlatban, munkaközösség, stb.

A munkaközösség vezetőjének javasolt a fejlesztő pedagógusi tanúsítvány megszerzése.

A Komplex Prevenációs óvodai Program lehetőséget ad arra, hogy a nevelőtestület alapként használva, a helyi adottságoknak, feltételrendszernek megfelelően folyamatosan bővítse, fejlessze tovább. Segédanyagként felhasználható a "Kudarccal az iskolában" című könyv. Ez a könyv tartalmazza azokat a gyakorlatban már kipróbált és bevált fejlesztő játékokat, amelyek a Program megvalósításához adnak konkrét segítséget. Az óvodapedagógust inspirálhatják újabbak kitalálására, a régiek módosítására továbbfejlesztésére.

A fejlesztőprogram alkalmazása tudatos ráhangolódást kíván az óvodapedagógustól és néhány hónap elteltével észrevehető szemléletbeli változást is.

IV. Az óvoda kapcsolatrendszere

Az óvoda a társadalomban elfoglalt helye szerint kapcsolatban van különböző csoportokkal, szervezetekkel, intézményekkel.

Legfontosabb és legszorosabb kapcsolata az óvodába járó gyermekek családjával van.

1. Család - óvoda

A gyermek elsősorban a családban nevelődik. Jó esetben az óvoda folytatja és kiegészíti a megkezdett nevelési folyamatot.

Sajnos gyakoribb a családban végbement funkcionális változások következtében, hogy az óvodára hárul a fejlődésben történő lemaradások korrigálása, a családi nevelésben felmerülő hiányok pótlása.

A **családlátogatás** célja, hogy az óvodapedagógus megismerje a gyermeket közvetlen környezetében, felmérje helyét a családban, tájékozódjon a család nevelési elveiről, szokásairól. A gyermek érdekében szükség szerint a gyermekvédelmi felelőssel együtt végezzék ezt.

Beszoktatásnál különbséget kell tennünk a családból, bölcsödéből vagy más közösségből érkező gyermekek között. Beszoktatásra azért van szükség, mert minden esetben új környezettel, emberekkel, szokásokkal találkozik a gyermek. A beszoktatás a későbbi közösségi életet is meghatározhatja, a biztonságot nyújtó, nyugodt, szeretetteljes, családi légkör megtapasztalásával vagy ennek ellenkezőjével. A család legfontosabb információforrása az óvodáról gyermeke hangulata, benyomásai, tapasztalatai. A gyermek óvodai élményein keresztül a család is kialakít egy képet a csoportról, óvodapedagógusról, óvodáról.

A **közös programok, ünnepek** lehetőséget teremtenek a család és óvoda közötti kapcsolat elmélyítésére, egymás szokásainak, értékrendjének még jobb megismerésére, nevelési elveik közelítésére. A közös programok nem csak az ünnepeket tartalmazzák, hanem a szülőkkel együtt megszervezett kirándulásokat, sportprogramokat, kulturális eseményeket, s az ezekre való felkészülést. Fontos, hogy az ünnepek emelkedjenek ki az óvoda mindennapjaiból úgy külsőségeiben, mint belső tartalmukban.

A mai nemzedék fontos feladata a hagyományok, népszokások ápolása, értékeinek megőrzése, továbbadása. Ezek később a csoportra, óvodára jellemző hagyományá válhatnak.

Az óvoda nyitottságából adódóan ahhoz, hogy a szülő folyamatosan tájékozott legyen a gyermekével történt eseményekről, fejlődéséről, valamint az óvodapedagógus is a gyermekkel a családban történt fontosabb eseményekről, **napi kapcsolattartásra van szükség.**

Nyílt napon a szülőknek lehetőséget biztosítunk a napi életbe való betekintésre. A szülők személyes élményeik alapján gyermekük új vonásait, tulajdonságait fedezhetik fel, képet kapnak gyermekük közösségben elfoglalt helyéről, viselkedéséről, teljesítőképességéről, egyúttal módjuk van társaikkal való összehasonlításukra is.

A **fogadóórák** megtartását célszerűnek tartjuk személyre szabottan, igény szerint, időpont-egyeztetés után lebonyolítani. Ezek az alkalmak adnak lehetőséget olyan információk cseréjére, melyek a gyermekkel, vagy közvetlen környezetével kapcsolatosak, esetleg bizalmas jellegűek.

Szülői értekezleten az óvodát, a csoportot, a gyermeket, a szülőket érintő legfontosabb témákat, feladatokat, programokat, problémákat beszéljük meg. Az óvodapedagógus feladata a szülők véleményének meghallgatása, javaslataik figyelembe vétele.

2. Kapcsolattartás, tapasztalatszere a Programot alkalmazó Intézményekkel

Célunk, hogy a Programot alkalmazó intézmények segítsék egymás munkáját gyakorlatban szerzett tapasztalataik átadásával, eredményeik összehasonlításával. Ehhez szükség van az igény szerinti konzultációk, továbbképzések, gyakorlati bemutatók megszervezésére.

3. Kapcsolattartás egyéb nevelési-, oktatási-, szakszolgálati-, kulturális intézményekkel:

A **bölcsőde**, mint az óvodába lépés előtti intézményes nevelés színtere, hasznos információkat adhat a gyermekek óvodáskor előtti fejlődéséről. Az átmenetet segíti a két intézmény és a gyermekek gondozásáért, neveléséért felelős felnőttek kapcsolatfelvétele.

Az óvodai élet alatt a **Pedagógiai Szakszolgálatok** (Nevelési Tanácsadó, Speciális képességeket Vizsgáló Szakértői Bizottságok, pszichológus, logopédus, ...), az **Egészségügyi Szakszolgálatok** (orvos, szakorvosok, védőnő), a **Gyermek és Ifjúságvédelem Intézményei** a gyermekek nevelését speciális szakismereteikkel elősegítik.

A **közművelődési intézmények** (színház, mozi, közösségi ház, múzeumok, ...) rendezvényeit a gyermekek - alkalmazkodva életkori sajátosságaikhoz - érdeklődésüket figyelembe véve látogathatják csoportosan a pedagógus vezetésével, vagy egyénileg, szüleikkel.

Az **iskolával** való kapcsolattartás formái, módszerei alkalmazkodjanak a helyi sajátosságokhoz, szokásokhoz, szükségletekhez és feladatokhoz. A kapcsolatok kialakításában, fenntartásában az óvoda legyen nyitott és kezdeményező.

A **nemzeti, etnikai kisebbségekhez, vallási felekezetekhez** tartozó gyermekeket nevelő óvoda vegye fel a kapcsolatot a kisebbségi szervezetekkel, egyesületekkel, önkormányzatokkal.

4. Kapcsolat a fenntartóval, a Pedagógiai Szakmai Szolgáltató Intézményekkel:

A közoktatási törvényben szabályozott fenntartói rányitás (önkormányzati, egyházi, magán, alapítványi, ...) alapján a Programból készített helyi nevelési programot a fenntartó hagyja jóvá. A pedagógiai munka ellenőrzését (felkérésre) a Pedagógiai Szakmai Szolgáltató Központok végzik. Segítségüket a helyi programok kidolgozásához, megvalósításához, a folyamatos szakmai továbbképzésekhez célszerű igénybe venni.

A program készítésében résztvevő pedagógusok:

dr. Balázné Szücs Judit
Galléné Falka Éva
Kifor Lászlóné
Kiss Judit
Maróthy Erzsébet

Komplex Prevenációs óvodai Program
Tóth Ágnes
dr. Varga Józsefné

A programot lektorálták:

Lampertné Zákonyi Judit
Fodorné dr. Földi Rita
Farkasné Egyed Zsuzsanna

Zárógondolat

A Komplex Prevenációs Óvodai Program alapvető feladatának tarja az iskolai potenciális tanulási zavarok óvodáskori megelőzését. Segíti a hátrányos szociális környezetből jövő gyermekek felzárkóztatását, jól szolgálja a kisebb idegrendszeri működészavarok - funkciózavarok rendezését. A program jellegénél fogva teljes hatékonysággal akkor alkalmazható, ha az óvodai nevelés teljes időtartamában, a nevelés minden területén az óvodai élet egészére kiterjed. Fejlődéslélektani és neveléslélektani megalapozottsága maximálisan biztosítja az egyéni differenciált bánásmód pedagógiai elvének érvényesülését, a tehetséggondozást, felzárkóztatást. Így hatékonyan alkalmazható a hazai óvodák bármelyikében.

A Prevenációs Program alkalmazását javasoljuk azoknak, akik azonosulni tudnak a prevenációs fejlesztés gondolatával és fontosnak tartják óvodai alkalmazását. Pszichológiai mérések és gyakorlati tapasztalataink igazolják, hogy a program következetes alkalmazása eredményeként gyermekeink alkalmassá válnak az iskolakezdésre.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1.
I. A Komplex Prevenációs Óvodai Program fejlődés- lélektani és nevelésfilozófiai megalapozottsága , a fejlesztés célja	2.
1. A harmonikus személyiségfejlesztés	2.
1.1. Interperszonális kapcsolatok	2.
1.2. Az énkép-önismeret-önértékelés	2.
1.3. Új attitűdök, értékek, normák kialakítása	3.
1.4. Az erkölcsi, etika értékek alakítása	3.
1.5. Az értelmi nevelés	3.
1.6. A testi nevelés	3.
2. Az iskolai potenciális tanulási zavarok megelőzése-pre- venciója	4.
2.1. A fejlesztés alapja	4.
2.2. A fejlesztőprogram alkalmazásának alapelvei	5.
2.3. A fejlesztőprogram	5.
II. A Komplex Prevenációs óvodai Program tartalma	15.
1. Természetes gyermeki megnyilvánulások	15.
1.1. Mozgás	15.
1.1.1. Mozgásfejlesztés a szabad játékban	17.
1.1.2. Mozgásfejlesztés a testnevelési foglalkozáson és a mindennapi testnevelésen	18.
1.2. Játék	21.
2. Kultúraátadás	28.
2.1. Egészséges életmód	28.
2.1.1. Gondozás	28.
2.1.2. Testi nevelés	28.
2.1.3. Egészségvédelem, edzés	30.
2.2. Gyermek és környezete	31.
2.2.1. Gyermek és társas környezete	31.
a) Nevelési feladatok a gyermek és társas kapcso- latának alakításában	33.
b) Feladatok a kommunikációs készségek kialakításában	33.
2.2.2. A gyermek természeti és tárgyi környezete	35.
a) A környezet megismerése	36.
b) Környezetünk mennyiségi és formai összefüggései	37.
c) Környezet és esztétika összefüggése	37.
d) Környezet és természetvédelem	39.

III. A Komplex prevenációs óvodai program alkalmazásának feltételrendszere	41.
1. Az óvodapedagógus feladatai	41.
1.1. A gyermek és környezetének sokoldalú megismerése	41.
1.2. A gyermek érési folyamatához igazított differenciált tervezés	41.
1.3. A fejlődés nyomon követése, az eredmények elemzése, szükséges korrekciója	42.
2. Szervezeti és időkeretek	43.
2.1. Csoportszervezés	43.
2.2. Napirend, hetirend	43.
2.3. Tevékenységi formák idő és szervezési jellemzői	43.
3. Személyi, tárgyi feltételek	44.
3.1. Személyi feltételek	44.
3.2. Tárgyi feltételek	44.
4. Ellenőrzés, értékelés	45.
4.1. A fejlesztőmunka hatékonyságának ellenőrzése	45.
4.2. Programellenőrzés, értékelés	46.
IV. Az óvoda kapcsolatrendszere	47.
1. Család-óvoda	47.
2. Kapcsolattartás, tapasztalatcsere a programot alkalmazó intézményekkel	48.
3. Kapcsolattartás egyéb nevelési-, oktatási-, szak- szolgálati-, kulturális intézményekkel	48.
4. Kapcsolat a fenntartóval, a Pedagógiai Szakmai Szolgáltató Intézményekkel	48.
Zárógondolat	50.